

La Femosa

REVISTA D'OPINIÓ I INFORMACIÓ LOCAL ARTESA DE LLEIDA

Número 329

MARÇ - ABRIL 2024

P.V.P. 3€

CAMINADA PEL SECÀ

Fotografia: A. E. SUPERBÉ

NETEJA DELS DIPÒSITS

SUMARI

Pòrtic	3
Actualitat Artesenca	4
<i>J. Ma Esteve / Fotografies: J. Ma Esteve, M. À. Florensa, J. Gallart</i>	
Activitats de La Femosa	10
<i>Josep Gallart i Felip Gallart</i>	
Un raconet d'Artesa	13
<i>Àngels Florensa</i>	
Setmana de la dona	14
<i>J. Ma Esteve / Fotografies: M. À. Florensa, Ajuntament d'Artesa</i>	
Ho hem llegit a... ..	15
Projecte Euroexplora: Viatge a Dublín	16
<i>Alumnes de sisè de l'Escola Els Til·lers</i>	
Podem ser més feliços en el matrimoni?	18
<i>Parròquia d'Artesa de Lleida</i>	
Poesia: Pedra i natura	18
<i>M. Assumpció Cornadó Lladó</i>	
Domus Domini. Fires i mercats (i 2)	19
<i>Miquel Carrera Castellví</i>	
Caliu científic artesenc	20
<i>Joel Minguet López</i>	
Tot corrent per l'horta de Lleida	24
<i>Nèstor Serra Domenech</i>	
Entrevista a membres de la junta de l'AJALL	25
<i>Jofre Pijuan Mor</i>	
Les víctimes de la guerra civil (1936-1939) a Artesa	28
<i>Josefina París Mor</i>	
Fauna del terme: Pit-roig	30
<i>Isidre Drudis Bellmunt</i>	
Tsunami animalista Lleida diu prou!	31
<i>Eulàlia Solà Miró</i>	
Novel·la per fascicles. Part 2 Pels fondals del clot del dimoni	34
<i>Jordi Oró Puig</i>	
Cròniques del C.F. Artesa. Temp. 2023/2024	37
<i>Eudald Pijuan Mor / fotografies: CF Artesa de Lleida</i>	
Entreteniments	40
<i>Miquel A. Navarro, Albert Batiste i Lluís Gil</i>	
Ho hem llegit a... ..	42
Telèfons i horaris d'interès/Solucions als entreteniments ..	43
Imatges d'actualitat	44

LA FEMOSA
AGRUPACIÓ CULTURAL - ARTESA DE LLEIDA

Edita

Agrupació Cultural La Femosa
Carrer dels Gallarts, 7
25150 Artesa de Lleida (Segrià)
lafemosa.artesalleida.cat
lafemosaartedelleida@gmail.com

Direcció i coordinació

Josep Gallart Fernández
Lluís Gil Fontanet
Felip Gallart Fernández

Col·laboradors i col·laboradores

Albert Batiste Bonet
Miquel Carrera Castellví
Assumpció Cornadó Lladó
Isidre Drudis Bellmunt
Alumnes de 6è de l'Escola Els Til·lers
Josep Ma Esteve Muñoz
Ma Àngels Florensa Bertran
Felip Gallart Fernández
Josep Gallart Fernández
Lluís Gil Fontanet
Joel Minguet López
Miquel Àngel Navarro
Jordi Oró Puig
Josefina París Mor
Parròquia d'Artesa de Lleida
Eudald Pijuan Mor
Jofre Pijuan Mor
Nèstor Serra Domènech
Eulàlia Solà Miró

Fotografies

Ajuntament d'Artesa de Lleida
Josep Ma Esteve Muñoz
Ma Àngels Florensa Bertran
Josep Gallart Fernández

Correcció de textos

Eulàlia Solà Miró

Maquetació i impressió

Impremta Payà, Lleida

La Femosa, 2ª època
Número 329
Març - abril 2024
DLL 264-1981
ISSN 2339-7365
P.V.P. 3 euros

Els articles que apareixen a les pàgines de La Femosa reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

Amb el suport de:

PÒRTIC

Per tal de recuperar la memòria de quatre figures clau de la nostra literatura, quatre persones que han deixat un forta empremta en el nostre patrimoni col·lectiu, aquest 2024 des de la Generalitat, ajuntaments i des de diferents entitats culturals es faran un seguit d'actes de commemoració.

Àngel Guimerà, poeta i dramaturg, un dels màxims exponent de la Renaixença catalana o ressorgiment de les nostres lletres, del qual commemorem el centenari de la seva mort.

Joan Salvat-Papasseit, d'extracció humil, esperit rebel i pràcticament autodidacte, és conegut sobretot com a poeta d'avantguarda i redactor d'articles amb un fort component de crítica social. Va morir amb només trenta anys i aquest any en farà cent de la seva mort.

Amb subtils tocs musicals i una fina ironia, els poemes de Montserrat Vayreda i Trullol, són clars i precisos. Reflecteixen una visió optimista i esperançada de la vida. Aquest 2024 commemorem el centenari del seu naixement a Lledó d'Empordà.

I finalment el gran periodista i escriptor valencià, Vicent Andrés Estellés, un dels més importants i reconeguts poetes valencians del segle XX. És considerat com el principal renovador de la poesia valenciana i catalana contemporània. Va néixer a Burjassot l'any 1924 i per tant commemorem el centenari del seu naixement.

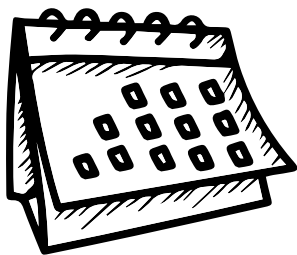
Vicent Andrés Estellés

En un temps en què la nostra llengua està en un estat crític. En uns moments en què la unitat de la nostra llengua és menystinguda i atacada des de tots els fronts, homenatjar aquests autors és un acte de reivindicació de la nostra llengua i de la nostra literatura. Des de la nostra agrupació cultural no podem deixar passar l'oportunitat de sumar-nos a l'enaltiment d'aquestes quatre

Montserrat Vayreda i Trullol

gran figures, per tal que la seva empremta sigui recordada i posada en valor. Des de la nostra entitat, el 16 de març ja vam oferir l'espectacle *Els llops d'Àngel Guimerà*, un acte que ja ressenyem en aquesta revista i que tingué una extraordinària acceptació entre totes les persones que hi van assistir. Animem els nostres socis, lectors i simpatitzants a llegir i rellegir les obres d'aquests grans escriptors i escriptores a recolzar els actes que sobre ells s'organitzin. Animem també a totes les nostres entitats locals a sumar-s'hi i, si s'escau, a organitzar actes d'homenatge a aquestes quatre figures cabdals de la nostra cultura: Àngel Guimerà, Joan Salvat-Papasseit, Montserrat Vayreda i Trullol i Vicent Andrés Estellés.

ACTUALITAT ARTESENCA

— Josep Ma Esteve —

Fotos: J. Ma Esteve, J. Gallart, M. À. Florensa

TORNEIG DE TRIDÒMINO

El divendres 23 de febrer es va organitzar un torneig de tridòmino, joc de taula variant del tradicional joc de dominó de tota la vida, on es juga amb unes fitxes triangulars. L'objectiu és aconseguir el major nombre de punts possibles, tot unint triòminos amb els mateixos números.

ACTIVITATS DIVERSES

El dimecres 15 de març, al local dels joves, l'ajuntament d'Artesa va organitzar un taller de suport a l'ocupació juvenil per tal de donar eines als i les nostres joves de cara a la seva incorporació al mercat laboral. Però aquest taller es va suspendre per manca d'inscripcions.

L'Ajuntament del nostre poble conjuntament amb La Fundació Òpera i la xarxa de Biblioteques Públiques de Catalunya, van organitzar el diumenge 17 de març una sortida a la Llotja de Lleida per tal d'assistir a la representació de l'òpera *Manon Lescaut* de Giacomo Puccini.

El dissabte 23 de març l'Ajuntament va organitzar un matí de jocs familiars adreçats, principalment, als més petits del nostre poble. L'activitat va tenir lloc al pati de l'escola.

Durant les tardes dels dies 25, 26 i 27 de març, l'ajuntament va programar un torneig de futbol sala entre totes i tots els joves de 12 a 17 anys al pavelló poliesportiu. Però no es va celebrar per manca d'equips inscrits.

El diumenge 31 de març, la Llar de Jubilats va organitzar un vermut popular per a tots i totes les seves sòcies amb motiu de la Pasqua.

L'associació de Joves AJALL també va organitzar un vermut popular, en aquest cas a la Plaça Europa, on tots els assistents van poder gaudir, a part del vermut, d'una sessió de música a càrrec del DJ resident de l'AJALL. El vermut va tenir lloc el diumenge 21 d'abril a les 12 del migdia.

També l'Associació de Joves AJALL va organitzar el dia 27 d'abril una sessió de *paintball* a la zona de pícnic de les piscines.

Durant tot el mes de març i d'abril, es va endegar una campanya de recollida de joguines i material divers en bon estat, per tal d'equipar la ludoteca que està previst d'ubicar a l'edifici de cal Miró.

SETMANA SANTA

L'edició de la Setmana Santa d'aquest any ha caigut a finals del mes de març. Com sempre, el tret de sortida a l'activitat litúrgica d'aquests dies el va donar el Diumenge Rams amb la tradicional benedicció dels Rams i la posterior Missa.

Durant la resta de la setmana van tenir lloc els diversos actes litúrgics de costum organitzats per la Unitat Pastoral d'Artesa de Lleida i Puigverd de Lleida.

Part de la part litúrgica, habitual d'aquestes dates, també hi ha la més lúdica del dia de La Mona. Qui més o qui menys es va reunir amb amics i familiars per celebrar aquest dia. I com gairebé sempre, la Llar de Jubilats va organitzar per aquest mateixa dia de La Mona, una sortida per celebrar aquesta jornada al santuari de Queralt, a Berga. La sortida va tenir una primera parada a Manresa per esmorzar i una posterior a la mateixa ciutat de Berga per visitar-la.

10H NON STOP SUPERBÉ

Dintre dels actes de celebració del 10è aniversari de l'A. E. SUPERBÉ, el diumenge 17 de març es va organitzar la segona activitat de les 10 previstes. En aquesta ocasió, es va organitzar una jornada *Non stop* de resistència on totes i tots els participants podien recórrer un circuit de 5,5 km de la manera que volguessin. Hi van participar més d'una vuitantena de participants, els quals van acumular, entre córrer, bicicleta o simplement caminar, gairebé 1200 km.

DIADA DE SANT JORDI

Tot i que enguany, el temps no va acabar d'acompanyar del tot, i que aquest any caigué en dia laborable, no va impedir que tothom pogués gaudir d'aquest dia tan especial per a totes i tots nosaltres.

Al nostre poble, com es habitual, es va habilitar una parada de llibres i roses a la plaça Europa a càrrec de l'AFA de l'escola Els Til·lers. A més de poder comprar llibres i roses, totes i tots els que es van apropar a la parada durant la tarda, i mentre el temps va acompanyar, van poder gaudir de diverses activitats paral·leles com ara taller de pintar cares, de manualitats i contacontes.

Parada de la Protectora

Taller de pintar cares

Taller de manualitats

A l'escola Els Til·lers, com cada any, també van celebrar la diada de Sant Jordi. Durant el matí van fer tallers variats acompanyats de familiars i veïns i veïnes del poble.

Joc de bitlles tradicionals

A la tarda, van recitar inspirats poemes escrits i preparats per les i els alumnes, que per l'amenaça de pluja es va celebrar al pavelló de l'escola..

Després del recital de poemes, a la pista, es va celebrar el bateig dels dos capgrossos de l'escola, construïts per l'alumnat durant el curs. Aquesta activitat és un objectiu dins de la Programació Anual del centre. La seva construcció ha estat llarga i s'ha comptat amb monitoratge de l'artista Rosa Franco. Els noms dels dos capgrossos, per votació popular, són Srèl·lit i Tidra. El bateig va comptar amb l'acompanyament i padrinatge del Griu i l'Hidra, així com dels gegants Asetra i Adiell i el Marraquet Bernat del Col·lectiu Cultural Capponet. En Josep Maria Carrera "Pitxi" i en Josep Torres representants respectivament d'aquestes entitats van ser els encarregats del bateig.

MANTENIMENT I INCIVISME

Durant aquests darrers dos mesos i escaig hi ha hagut molta activitat derivada de les inclemències climàtiques o del manteniment del nostre poble.

Durant el mes de març es va procedir a enretirar diversos arbres del passeig de Sant Ramon degut a un cuc que els havia afectat. Es va aprofitar l'ocasió per replantar alguns til·lers davant de les escoles. Pels mateixos dies, també es va enretirar un xiprer del cementiri que amenaçava de caure sobre els nínxols degut a les fortes ventades de principi del mes de març.

Al recinte de les piscines, tot preparant la cada cop més propera obertura de les piscines, la brigada municipal va tallar els xiprers de la zona del bar de les piscines ja que feia temps que estaven morts. Així mateix s'ha construït una rampa a l'interior de la porta d'entrada del carrer Escoles al patí de recinte escolar.

Però no tot ha estat enretirar arbres malmesos, si no que, durant aquests darrers dos mesos s'han arreglat diverses zones enjardinades del poble.

A la carretera, davant de l'aparcament de les piscines, Carreteres de la Generalitat de Catalunya ha instal·lat unes pilones de separació entre carrils, per regular millor el flux de trànsit en aquella zona.

Després de 4 anys sense fer-ho, s'ha procedit al buidatge i neteja dels dipòsits municipals, això va posar de manifest diverses patologies que es van haver d'arranjar i que van ocasionar que, durant uns dies, l'aigua del poble no fos potable. També es van netejar els dipòsits vells.

Però no tot ha estat tasques de manteniment, l'incivisme i el vandalisme continua al nostre poble. Així la matinada de dijous 25 d'abril la deixalleria ubicada al costat dels dipòsits vells fou destruïda a causa d'un incendi provocat. Esperem que la gravació de les càmeres de vigilància permetin trobar el responsable d'aquest fet.

ACTIVITAT TEATRAL

La temporada anual de teatre del nostre poble s'ha encarat, els darrers mesos amb la representació de dues obres més. La primera fou una comèdia romàntica anomenada *Losers* que es va representar el diumenge 10 de març a càrrec de la companyia teatral Magret.

El diumenge 21 d'abril es va representar l'obra *Pols de diamant* a càrrec d'Apunta Teatre, obra on es relata la història d'un noi que ha sofert una agressió LGBTIfòbica.

Com sempre, les representacions van tenir lloc a la sala del Teatre Municipal.

PROVA DE LA IVET MESTRES PEL F. C. BARCELONA

L'artesenca Ivet Mestres Bonet ha estat convocada a realitzar dos entrenaments amb el futbol base del FC Barcelona; una experiència molt enriquidora i que mai no oblidarà, com diu ella. *És un somni fet realitat, i ara he de continuar treballant dia a dia, perquè arribin més somnis.*

La Ivet, jugadora formada des de ben petita (cinc anys) a l'Escola de Futbol Intercomarcal, actualment segueix la seva formació a l'AEM, juga amb un equip format íntegrament per noies, d'edats compreses entre 13 i 14 anys, que competeixen amb lliga masculina categoria INFANTIL SEGONA DIVISIÓ (futbol 11).

RETORN DE LA PENYA BLAUGRANA D'ARTESA DE LLEIDA

Al nostre poble, tot i els mals temps del Barça en l'àmbit esportiu i institucional, aquesta temporada s'ha produït el retorn de la Penya Blaugrana d'Artesa de Lleida, que durant uns anys havia estat inactiva.

A principis d'any, just unes setmanes abans dels vuitens de Champions, un grup de joves del poble va tenir la iniciativa i les ganes de retornar els partits del Barça en un local del poble per a tots els que volguessin fer-se socis, que a finals de temporada han acabat sent més de 70.

Esperem seguir amb la mateixa il·lusió de cara la propera temporada. Força Barça!

CINEMA MARÇ - ABRIL

Dia	Pel·lícula
3 de març	Megan
17 de març	Plane
24 de març	El apartamento
31 de març	El mestre que va prometre el mar
7 d'abril	Un paseo con Madeleine
14 d'abril	Fallen leaves
28 d'abril	Si quiero o no

Posteriorment a la projecció de la pel·lícula *El mestre que va prometre el mar*, hi va haver un fòrum a càrrec de Sebastià Gertrúdx mestre i coautor del llibre *Els vaig prometre el mar*.

ACTIVITATS DE LA FEMOSA

Felip Gallart i Josep Gallart

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE *URGELL. LA FEBRE D'AIGUA* DE VICENÇ VILLATORO

Amb la col·laboració de l'ajuntament d'Artesa de Lleida, a les 7 de la tarda del dimarts, 12 de març de 2024, al Teatre Municipal d'Artesa, vam fer l'acte de presentació de la novel·la *Urgell. La febre d'aigua*, del gran escriptor terrassenc Vicenç Villatoro.

L'autor

Nascut a Terrassa l'any 1957, Vicenç Villatoro és un dels escriptors més valorats i reconeguts del panorama literari català. A més de narrativa per a adults, infantil i juvenil, ha escrit poesia, assaig, memorialística, dietaris, lletres de cançons i guions cinematogràfics. Ha obtingut els principals premis de la literatura catalana, com el Sant Jordi per *Evangeli gris* (1981), el Joaquim Ruyra per *Papers robats que cremen* (1981), el Sant Joan per *País d'Itàlia* (1983), el Documenta per *Hotel Europa* (1991), el Ciutat de Palma per *La claror del juliol* (1997), el Prudenci Bertrana per *La ciutat del fum* (2001), el Carlemany per *La derrota de l'àngel* (2004), el Ramon Llull per *Tenim un nom* (2010). Als anys vuitanta va formar part del col·lectiu d'escriptors Ofèlia Dracs. Les seves darreres obres són: *Entre el dolor i l'esperança* (2021), *La casa dels avis* (2021), *Tren a Maratea* (2022) i la que vam presentar a Artesa aquest 12 de març, *Urgell la febre d'aigua* (2024).

Com a periodista ha col·laborat en diferents redaccions com les de *Diari de Terrassa*, *El Correo catalán* i TV3. Ha dirigit el diari *Avui* i la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, així com diversos programes culturals a TV3 i el Canal 33, com *Trossos*, *Crònica tres*, *Millenium* i *De llibres*. Habitualment col·labora en mitjans escrits i audiovisuals com el diari *Ara*, Catalunya Ràdio, TV3, *Revista de Catalunya* i *El Temps* entre molt altres. També ha estat professor de gèneres d'opinió periodística a la Universitat Autònoma de Barcelona.

En l'àmbit públic ha estat director general de Promoció Cultural de la Generalitat de Catalunya, director de l'Institut Ramon Llull i de la Fundació Ramon Llull, membre del consell d'administració de BTV i director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

Dintre de l'àmbit polític i institucional ocupat el càrrec de director general de Promoció Cultural de la Generalitat, director Cultural de la Fundació Enciclopèdia Catalana. Ha estat diputat al Parlament de Catalunya entre el 1999 i el 2002. Ha presidit la Fundació Ramon Trias Fargas i el Memorial Democràtic de Catalunya. Ha format part del patronat de la Fundació Centre d'Estudis Jordi Pujol i de la Fundació Catalunya Oberta. És membre del Consell Consultiu de la Plataforma per a la Llengua.

El llibre

Urgell, la febre d'aigua ha estat publicat per l'editorial Proa aquest 2024 i és la darrera obra de Vicenç Villatoro. En una nota d'autor, Vicenç Villatoro ens diu això del seu llibre:

Urgell. La febre d'aigua és una novel·la que neix amb la voluntat de narrar la gran epopeia humana que va representar a mitjans del segle XIX la construcció del Canal d'Urgell, una de les obres més ambicioses de la seva època a tot Europa.

Urgell. La febre d'aigua, com a novel·la, vol explicar una epopeia essencial en la història del país i especialment de les terres de Ponent —però no sempre coneguda— d'una manera a la vegada intimista i èpica, individual i coral, alternant veus, mirades i èpoques en un exercici de relació complexa entre realitat i ficció, incorporant gèneres diversos, des del monòleg interior fins al reportatge periodístic, des del diàleg entre les idees fins a la relació d'episodis històrics significatius. Intenta ser alhora una recreació minuciosa, vívida i prou fidel a l'esperit d'una època i un exemple extrapolable a totes les èpoques i llocs sobre el fracàs i el triomf, aquests que Rudyard Kipling definia com a dos grans impostors.

La presentació

La presentació del llibre *Urgell. La febre d'aigua* de Vicenç Villatoro va tenir el format d'entrevista i va comptar amb la participació del mateix autor i dels escriptors Felip Gallart i Marta Alòs.

Després d'una breu introducció que glossava la importància del Canal d'Urgell dins la història d'Artesa, Felip Gallart va centrar les seves preguntes i reflexions en el març històric de la construcció del Canal Principal d'Urgell. La Marta Alòs, per la seva banda, es va centrar més en els aspectes literaris, en les tècniques narratives emprades per l'autor en la confecció de la novel·la, tot valorant Villatoro com un dels grans creadors de la literatura catalana del moment.

A partir de les qüestions plantejades, Vicenç Villatoro va desenvolupar els trets essencials de la seva darrera novel·la i en va donar claus de lectura molt interessants que ben segur ajudaran a gaudir millor de l'obra. Amb amenitat, profunditat i un to molt planer, l'autor va fer una exposició magistral de la seva novel·la, de tot el que l'ha impulsat a fer-la, de com l'ha desenvolupat i de tot allò que ha après durant la seva redacció.

La presentació va comptar amb la presència d'unes cinquanta persones, que tothora van seguir les evolucions de la presentació amb molt d'interès. Al final l'autor va signar llibres a tothom que li va demanar.

Vicenç Villatoro, que ja coneixia Artesa perquè l'any 2015 havia vingut al 7è Festival d'Enceses i 10ena Trobada de Bestiari com a Director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, va qualificar l'acte de càlid i perfecte. Nosaltres també ho creiem així i agraïm infinitament la seva presència i també la del Felip Gallart i la de la Marta Alòs, per oferir-nos un esdeveniment de tanta rellevància, qualitat i calidesa.

ELS LLOPS D'ÀNGEL GUIMERÀ PER VALENTÍ MAYMÓ

Organitzat per la nostra entitat, amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Artesa de Lleida, a dos quarts de vuit del vespre del dissabte 16 de març de 2024, al Teatre Municipal d'Artesa de Lleida, Valentí Maymó ens va oferir l'espectacle *Els llops d'Àngel Guimerà*.

Presentació de l'obra

Amb guió i direcció de Jordi Lara, la interpretació de Valentí Maymó va ser senzillament sensacional, memorable. I és que l'espectacle era molt original i singular i va ser executat amb una exquisidesa i qualitat artística excel·lents. A través del punt de vista del personatge de Manelic, l'humil pastor de *Terra Baixa*, Valentí Maymó, ens endinsava en la vida del gran escriptor català i ens mostrava les passions i els llops particulars d'Àngel Guimerà, un home de tarannà discret i molt gelós de la seva intimitat, però que va ser capaç d'escriure amb precisió, intensitat i una qualitat literària extraordinària totes les passions i contradiccions humanes.

Prèviament a l'obra, Jordi Lara, autor del guió i director de l'obra, va fer una breu i molt interessant introducció a l'Àngel Guimerà, i la seva obra literària, a *Terra Baixa*, una de les obres més universals del teatre català, i també a l'espectacle que es presentava. Jordi Lara és un dels escriptors més singulars del panorama literari català. A més de la seva extensa obra com a escriptor, és autor d'una gran quantitat d'obres de cinematografia i video-creació. Treballa també com a periodista cultural a TV3 on ha dirigit els espais *Sardana*, *Nydia*, *La sonora*, *Il·luminats* i on també col·labora en el programa *Quan arribin els marciàns*.

Valentí Maymó, rapsode, actor i intèrpret de tenora, és especialista en monòlegs i anteriorment ja ens havia ofert a Artesa el *Poema de Nadal* de Josep Maria de Sagarra i *Camins del paradís* de Jacint Verdaguer, ambdues obres també amb guió i direcció de Jordi Lara. Aquests espectacles en el seu moment també van ser molt celebrats per totes les persones que hi van assistir.

Amb *Els llops*, Jordi Lara i Valentí Maymó recuperaven també alguns poemes d'Àngel Guimerà, musicats per Enric Morera, alguns tan populars com *La Santa Espina*, *Les fulles seques* o *La sardana de les monges*. Al final de l'obra el públic va aplaudir amb entusiasme i de forma incessant per la capacitat de Maymó de transmetre tota l'emoció del seu personatge i dels textos del gran poeta i dramaturg català, tant de la seva dramaturgia, *Terra baixa*, *Mar i cel* o *La filla del mar*, com d'alguns dels seus poemes més coneguts com *L'any mil* o *L'anxaneta*.

CAMINADA CULTURAL

En el marc dels actes de la celebració del 10è aniversari de l'A. E. Superbè, el diumenge 7 d'abril, aquesta entitat i l'Agrupació Cultural la Femosa van organitzar una caminada cultural guiada per conèixer els elements del patrimoni etnològic de pedra seca de la part sud del terme d'Artesa, en concret la zona compresa entre la Coma Sala i els Colomers.

Cabana de volta de la Pleta del Piga

L'itinerari de la caminada, a la que vam participar unes cinquanta persones, va començar a l'extrem est de la serra del Baluard, on ens vam desplaçar els participants amb cotxes, a partir d'allí vam visitar, en primer lloc, a la pleta de Cal Piga, situada al costat dret de la Coma Sala, la qual conserva encara la cabana de volta que servia d'aixopluc als pastors, però no s'han conservat les parets del clos ni el cobert de la pleta. A continuació, després de travessar la Coma Sala, per l'antic camí en desús de Matxerri o l'antic camí de Puigverd a Aspa, vam visitar la bassa i la cabana de volta de mossèn Pere, per continuar la visita a la cabana de falsa cúpula del Pla i l'alzina centenària situada a poca distància.

Cabana de volta del tossal de mossèn Pere

El recorregut va continuar en direcció a les Roques dels Colomers i poc després vam visitar un recer de pedra seca i més tard una curiosa construcció agrícola singular, situada al peu del camí que comunica el camí de Puigverd a Aspa i el camí dels Colomers o de la Bassa. Es tracta d'un petit maset format per una cabana de volta que té adossada, a l'extrem contrari a la porta d'entrada, un petit edi-

Cabana de falsa cúpula

fici de planta rectangular cobert per una teulada de teula aràbiga a un vessant, de manera que l'interior configura un recinte pels animals i un altre per les persones.

Alzina centenària del Pla

Després ens vam continuar el camí fins a arribar a les Roques dels Colomers, on es conserven les restes de les parets i carreus de pedra de les cases i un parell de sitges de l'assentament medieval d'Avinavita, un dels primers indrets del terme d'Artesa que

Roques dels Colomers on estava situat l'antic assentament medieval d'Avinavita

es va colonitzar després de la conquesta cristiana de la ciutat de Lleida. Una concessió que van fer el 23 d'abril de 1158 Girbert d'Anglesola i els frares del Temple de Gardeny, com a propietaris del lloc, a onze famílies perquè conreessin les terres del voltant a canvi del pagament d'un delme anual en espècies sobre els animals, els fruits i les collites. L'excursió va finalitzar amb la visita a la cabana de volta de l'Aixut, situada a uns 150 m a l'est de les Roques dels Colomers, que a més té un aljub per emmagatzemar aigua i un recer adossat al costat oest de la façana davantera. I d'aquí vam tornar pel camí dels Colomers o de la Bassa i l'antic camí de Puigverd a Aspa fins on havíem deixat els cotxes.

Cabana de volta dels Colomers

UN RACONET D'ARTESA

Àngels Florensa

SETMANA DE LA DONA 2024

— Josep Ma. Esteve — Fotografies: À. Florensa i Aj. Artesa —

Coincidint amb la celebració del Dia mundial de la Dona, l'Ajuntament d'Artesa va organitzar durant tota la setmana del 4 al 10 de març diverses activitats dedicades a posar de manifest i reconèixer la lluita constant que el gènere femení ha de dur dia rere dia.

La primera de les activitats organitzades fou la projecció, el dilluns 4 de març a les 7 de la tarda, a la sala de Teatre Municipal, del documental *I diem prou!* del programa *Sense Ficció* de TV3.

L'endemà, dimarts dia 5, va tenir lloc a la Llar de Jubilats, el primer bingo coeducatiu celebrat al nostre poble, joc pensat per a totes les edats on es reconeixen referents femenins històrics.

El dimecres dia 6, a la sala del Teatre Municipal, va tenir lloc la taula rodona *Pagesia, dona i el món rural*, a càrrec de Gemma Llanes, Paquita Morera i Elionor Argilés i moderada per la Carol Aixut.

També a la sala de la Llar del Poble, el dijous dia 7 es va oferir la xerrada, en aquest cas, *Parlem del sol pelvià* a càrrec de Núria Tomàs Domènech.

El mateix dia de la Dona, el 8 de març, es va llegir el manifest a les 5 de la tarda a la Plaça Europa, i posteriorment, a la sala de plens de l'ajuntament, va tenir lloc un taller/xerrada sobre l'educació, salut i benestar íntim a càrrec de Dàlia.

Per finalitzar els actes previstos durant aquesta Setmana de la Dona, el dissabte 9 de març la reconstituïda Associació de Dones d'Artesa de Lleida, es va organitzar un vermut popular i un posterior dinar popular a la sala del Teatre Municipal. El dinar fou amenitzat amb l'actuació del grup de versions *Judit & Lian*.

L'afluència de públic va ser bona a tots els actes, amb la presència de dones de totes les edats, però es va trobar a faltar l'assistència d'homes, els quals només van participar en el dinar del dia 9.

HO HEM LLEGIT A...

Diari Segre, dijous 11-04-2024

El robatori de cable talla la línia de tren de Lleida fins a Juneda

Es van sostreure uns cent metres de fil elèctric entre Artesa de Lleida i Puigverd

E. FARNELL / A.G.B.

Un robatori de cable de coure a la línia de tren de la costa per les Borges Blanques (R-14) va obligar ahir a tallar la circulació de trens fins a les 9.30 hores del matí. Adif va explicar que el succés va tenir lloc entre les estacions de Lleida i Juneda i que dos trens de la línia R-13 i la R-14 es van veure afectats per aquesta incidència. Així mateix, els passatgers van haver de viatjar amb autocar de la capital del Segrià a Tarragona i Sant Vicenç de Calders amb el transport alternatiu que es va habilitar quan es va detectar aquesta incidència. Fonts de Renfe van afegir que aquests dos combois ja no van arribar a sortir de l'estació de Lleida-Pirineus, perquè la incidència es va detectar abans. Per la seua banda, des d'Adif van apuntar que el robatori de cable de coure del sistema d'electrificació es va detectar minuts després de les sis del matí, i en total es van robar més de 100 metres de cable, en diferents trams des de Lleida a Juneda, en concret després de l'estació d'Artesa de Lleida, i la de Puigverd de Lleida, segons van indicar. La circulació dels trens va quedar

El robatori es va produir a la línia R-14 entre les estacions de Puigverd de Lleida i Artesa de Lleida.

normalitzada al voltant de dos quarts de deu del matí d'ahir. Segons va indicar Adif, els seus operaris van treballar des del primer moment per resoldre la incidència com més aviat millor, perquè "la prioritat" era reparar la infraestructura per normalitzar la circulació dels combois. Per la seua banda, els

Mossos d'Esquadra van obrir una investigació després que a les 6.30 hores tinguessin coneixement dels fets i esperaven que Adif interposés la denúncia corresponent.

Les incidències en aquesta línia de tren i a la de Manresa (R-12) pel robatori de cable de coure són recurrents i fa anys

que alcaldes i usuaris denuncien les contínues avaries i retards dels combois.

A finals de l'estiu passat, un robatori de cable en la línia d'alta velocitat entre l'Espluga de Francolí i Alcover va provocar demores en més d'una desena de trens que tenien parada a Lleida.

JORDI ECHEVARRIA

PROJECTE EUROEXPLORA: VIATGE A DUBLÍN

Alumnes de Sisè de l'Escola Els Til·lers

El passat mes de març tots els alumnes de sisè de primària de l'escola vam anar a Dublín. Aquest viatge forma part d'un projecte d'aprenentatge global que ens ha permès practicar l'anglès, conèixer una altra cultura i a més hem après a organitzar i planificar una estada a l'estranger.

El primer dia, ens vam trobar a les set del matí a l'escola per anar a l'aeroport de Barcelona a agafar l'avió cap a Dublín. Estàvem molt nerviosos i il·lusionats. Un cop vam arribar al nostre destí, ens vam dirigir cap als apartaments per poder deixar les maletes i instal·lar-nos. Poc després, vam anar a passejar per la ciutat i a comprar tot allò que necessitàvem per menjar i beure.

El segon dia, ens vam despertar neguitosos perquè anàvem a visitar una escola de Dublín. Quan hi vam arribar, ens van rebre els companys irlandesos i vam compartir amb ells un dia sencer de diversió i coneixença. Nosaltres els hi vam ensenyar algunes coses de la nostra cultura, com el Ball de Bastons i Garrotins. Els van agradar tant que en vam escriure en petits grups en anglès.

Després de compartir l'estona del dinar, vam gaudir d'activitats esportives conjuntes i en acabar l'horari escolar ens vam acomiadar d'ells. De camí de tornada vam parar a visitar el Trinity College, que és una biblioteca que està dins d'una Universitat on van gravar una de les pel·lícules de Harry Potter. Per acabar el dia vam sopar en un típic pub irlandès amb música en directe.

El tercer dia, vam agafar un autobús turístic per veure tots els llocs i monuments més importants i emblemàtics de Dublín. Vam fer una parada al Phoenix Park on vam llogar bicicletes per anar a veure, tocar i donar de menjar als cérvols que viuen al parc. A la tarda vam anar a comprar records pels familiars i els amics.

L'últim dia, vam acabar de comprar algun regal que ens quedava pendent, vam deixar els apartaments i vam anar cap a l'aeroport per agafar l'avió i tornar a casa.

Volem aprofitar l'ocasió per agrair a l'Escola Els Til·lers i, sobretot, a l'Ajuntament d'Artesa de Lleida per haver fet possible aquest inoblidable viatge.

Last March, all the School students of sixth grade travelled to Dublin. The trip was part of a global learning project that allowed us to practise English, get to know another culture and, moreover, learning how to organize and plan a stay abroad.

The first day we met at school at seven in the morning to travel to Barcelona airport and fly to Dublin. We were very nervous and excited. Once we arrived at our destination we went to the apartments to leave luggage and settle in. Soon after we went for a walk around the city and to buy everything we needed to eat and drink.

The second day we woke up very excited because we were going to visit a school in Dublin. When we got there, the Irish students welcomed us and we shared with them a whole day of fun and getting know each other. We taught them something about our culture, like the Ball de Bastons and Garrotins. They liked a lot, so we decided to write Garrotins in English in groups.

After sharing lunch time, we enjoyed together doing sport activities, and when school finished we said goodbye. Coming back to the apartment we visited The Trinity College, a University Library where was recorded one of the Harry Potter films. To finish the day we went to have dinner in a typical Irish Pub with a live music.

The third day, we got on a touristic bus to see the most important and emblematic places and monuments of the city. We got off at Phoenix Park where we rented some bicycles to see, touch and feed a group of wild deers. We spent the afternoon buying some souvenirs for family and friends.

The last day, we bought the last presents, we left the apartments and went to the airport to come back home.

We would like to take this opportunity to thank the "Escola Els Til·lers", and above all the "Ajuntament" for making this unforgettable trip possible.

Diari Segre, dijous 7 de març de 2024

ARTESA DE LLEIDA

Vuit escolars de sisè de Primària del col·legi Els Til·lers viatgen a Dublín

MARIA CABELLO

El col·legi Els Til·lers d'Artesa de Lleida ha impulsat un projecte de mobilitat perquè els seus alumnes puguin viatjar a l'estranger, conèixer noves cultures i practicar anglès. Es tracta d'Euroexplora, una iniciativa creada pel professorat del centre i finançada pel consistori que ha permès que els vuit estudiants de sisè de Primària viatgin aquesta setmana a Dublín, a Irlanda. "Creiem que visitar un altre país és una experiència molt enriquidora i volíem que estigués a l'abast de tots els alumnes", assegura el director d'Els Til·lers, Carles Aranda, mentre assenyalava que els mateixos nens i nenes han planificat tot el viatge, des de decidir quins monuments i parts de la ciutat volien visitar fins a buscar els bitllets d'avió i també l'allotjament.

L'ajuntament s'ha fet càrrec

dels vols i de l'estada, mentre que els alumnes han anat recaptant durant el curs els diners necessaris per a les despeses del viatge, que va començar dilluns i finalitza avui mateix.

Aquest projecte està apadrinat per la John Scottus National School de Dublín, per a la qual els vuit escolars han ofert una demostració del ball de bastons i de garrotins i han donat a conèixer la llengua catalana entre els alumnes irlandesos.

Durant tota aquesta experiència, els nens i nenes estan acompanyats del seu tutor i de l'especialista en llengua anglesa del centre Els Til·lers. "Estem molt il·lusionats amb aquesta iniciativa i l'ajuntament d'Artesa de Lleida ens ha comunicat que podrem repetir-la l'any que ve", explica Carles Aranda.

PODEM SER MÉS FELIÇOS EN EL MATRIMONI?

Parròquia d'Artesa de Lleida

La felicitat plena i total només existeix a l'altra vida. Però gairebé sempre és possible poder augmentar la nostra felicitat matrimonial. No cal fer res extraordinari, sinó prestar atenció a coses que ja sabem, però que, en tenir-les una mica oblidades, ja no tenen influència. Cal «desempolsinar-les», perquè tornin a ser enriquidores de l'estimació de parella. Recordem-ne algunes.

Saber mirar l'altre amb els ulls de Déu, que sap fixar-se més en les coses positives que en els defectes. Llavors redescobriré allò de bo que té i que, pel costum, ja no valoro. Potser sovint critico la meua parella i li trobo molts defectes, però serà el dia que em falti quan m'adonaré del tresor que Déu m'havia posat al costat i que potser jo no apreciava prou.

Però estimar no és suficient. Cal que l'altre se senti estimat. Cal saber expressar l'estimació de manera que sigui entenedora. N'hi ha que estimen, però el seu amor és «fred» i, llavors, no omple el cor. Per això és important saber ser delicats: en la forma de mirar, de parlar, de tractar l'altre, sobretot en públic. Mai s'ha de fer amb autosuficiència manifestant-se millor que l'altre. Això ofèn i el fa sentir infravalorat.

És també fonamental saber respectar la llibertat. L'estimació sincera sempre fa persones lliures. Que l'altre pugui, al meu costat, desenvolupar totes les

potencialitats que Déu li ha donat. Cal saber-se harmonitzar perquè això ho aconsegueixin tots dos. No només un de sol.

En resum, la felicitat d'una parella depèn de la capacitat que tinguin de superar la rutina i mantenir una estimació generosa i plena de tendresa que faci amable i enriquidora la convivència.

Això no s'aconsegueix per arts màgiques, ni d'una vegada per sempre. Requereix un esforç constant, que demana renúncies i saber perdre alguna vegada. Aquell que sempre vol guanyar, ben aviat es quedarà sense matrimoni.

I no oblidem, que la força per aconseguir aquesta felicitat, cal anar-la a buscar, a través de la pregària, en el Cep d'on ens arriba la saba vivificant (Jn 15,1-10).

PEDRA I NATURA

Assumpció Cornadó

*Pedres centenàries
i àrduament cisellades
per la mà de l'home.*

*Pedres que lluny
de desnaturalitzar
i alterar el paisatge,
l'infonen Vida i harmonia.*

*Pedres recobertes
amb la patina del temps,*

*del fred, del gel,
del sol i el vent.*

*Pedres de gran misticisme
i d'opaques rialles,
enginyosament amagades
dins el seu mutisme.*

*Pedres que abracen
la natura que sostenen
amb dits i amor de mare.*

DOMUS DOMINI

Fires i mercats (i 2)

Miquel Carrera Castellví

Acabava el darrer escrit fent una recomanació musical. Volia ara continuar amb música i recordar una cançoneta que m'havia cantat la mare quan jo descobria l'Orquestrina Galana i els seus balls folk, cap als anys 80. Diu: *"Ara en són fires alego, tu també hi hauràs d'anar, mal calçada i mal vestida, i amb un crio a sota el braç"* Bé ... vida de firaire, vida nòmada. I és que encara volia allargar el tema de fires i mercats, i la lletra de la cançó m'hi ajuda. Per cert ... amb la cançó aquesta de les fires *alego* i l' Spotify, he tornat a escoltar veus que m'havien agradat com les de Jaume Arnella, Artur Blasco i Carles Belda; un exercici de melancolia, igual que l'escoltar aquest *alego*, tan llunyà en l'ús.

Volia escriure avui sobre els edificis dels mercats. Si començo així, a tots ens vindrà al magí la Boqueria i altres mercats que de tant en tant apareixen en els telenotícies, com a exemple de comerç diferent, de producte de qualitat i exquisidesa. Però abans dels mercats amb majúscules i referents, volia pensar en edificis propers.

Quan entrem a Lleida per La Bordeta, a l'esquerra de la placeta de Sant Jordi, trobem un exemple de mercat modern, que potser representa en ell mateix tota la història d'aquests equipaments, almenys en les nostres terres. Devia ser als anys vuitanta, i en un període expansiu, que se'n van crear de nous a la ciutat de Lleida, i a La Bordeta se'n va fer aquest. Després de mil vicissituds s'ha reconvertit ara en espai Juvenil i espai d'assaig de grups musicals. Altres mercats de la ciutat han seguit el procés de dificultat i tancament com el mercat del Pla, a les envistes de La Seu, i el mercat del carrer del Governador Montcada. Ja veieu, no tot són flors i violes en això dels mercats. Si parlem de mercats i la ciutat de Lleida, tenim també el dolorós record del Mercat de Sant Lluís, que patí sagnant destrucció en un dels bombardejos aeris de la Guerra Civil. Recordo amb emoció una exposició de fotografies d'Agustí Centelles, que en documentà aquella bogeria i dolor.

Va ser a finals del s XIX que es començà la construcció de mercats, per aixoplugar els mercats de carrer i dignificar i assegurar el subministre alimentari. I van sorgint edificis amples, ventilats, endreçats, i molts cops sorprenents; sembla que els ajuntaments s'hi van posar en de debò en això de garantir l'accés al menjar.

I ara la llista que dona substància a aquests escrits: mercats que impressionen. Ja hem dit que a Lleida no anem molt sobrats, així que de pet cap a Barcelona. I cal parlar del Mercat del Born, perquè va ser el primer amb estructura de ferro de la ciutat. Penso que caldria revisar-lo amb tranquil·litat per

a copsar-ne els elements constructius, que ja van ser un èxit a finals del s XIX. I sí, també parlo de la Boqueria. Diré primer de tot, que no fa ni cinc anys que la vaig descobrir, i això que ja en compto seixanta. Hi vaig estar amb una visita guiada que descobria llocs gastronòmics antics de la ciutat, i sí, també vam esmorzar drets al cèlebre Pinotxo, i aquells cigrons

també diré que els vaig trobar forts, explosius per la meua delicada digestió. I malgrat és un mercat ... ja no sé jo si el volum de gent que hi entra siguin tots compradors de la manduca setmanal; és allò del morir d'èxit i d'un turisme que tot ho arrasa. A Barcelona, també paga la pena la visita al mercat de Sant Antoni, una restauració colorista d'un edifici pensat a finals del s XIX i que si, aquest si que funciona com a mercat.

Podria parlar de molts més mercats dignes de visita, a Agramunt, a Mataró, a Reus, a Tarragona i altres més de Barcelona. Però faré una generalització; si visito una ciutat desconeguda i arriba l'hora de dinar sempre la gana em fa córrer, i el trobar espais grans de picotejar m'emociona, que voleu que us digui ... se'n diu intel·ligència digestiva. I avui alguns mercats s'han convertit en espais així. N'he trobat a Cadis, a Madrid, a Copenhaguen, a Bilbao ... i el record d'una cerveseta i unes patates millora i molt aquest rodar de la capital. A menjar s'ha dit!!!!

Segons el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), l'índex de desenvolupament humà és un indicador estadístic utilitzat a gran escala per tal d'avaluar el desenvolupament a nivell mundial. Tres aspectes es tenen en compte: la salut, l'educació i el nivell econòmic. La riquesa en recursos naturals (aliments, combustibles, materials valuosos, etc.) hi juga, un paper fonamental en aquest desenvolupament. La matèria ha estat sempre un rol limitant per l'ésser humà al llarg del desenvolupament i complexificació de la nostra societat. Així doncs, per tal d'entendre la societat actual i les eines de les quals disposem hem d'entendre la progressió, en concepte de materials, al llarg de la història.

Sempre m'ha captivat entendre tot allò que m'envolta i transmetre-ho a les persones del meu entorn. És per això que aquests articles pretenen divulgar certes curiositats científiques sobre la matèria que he anat acumulant al llarg dels anys. Començant per l'edat de pedra, passant per la metal·lúrgia fins arribar a materials més recents, em sembla interessant alimentar la curiositat científica dels més valents.

Endinsem-nos, doncs, en la ciència de manera accessible i apassionada, apropem-nos al seu caliu reconfortant i proper!

MATERIALS ENCARATS ALS DISPOSITIUS MÈDICS

Els aliatges d'Alumini i Magnesi van ser els protagonistes del darrer article de Caliu Científic Artesenc.

Fem memòria. Si bé la família dels acers inoxidables gaudia d'unes característiques realment òptimes per un gran ventall d'aplicacions, la creixent voluntat d'assolir una mobilitat a gran escala en les societats modernes dels segles XIX i XX va fer ressorgir certes limitacions d'aquests tipus de materials. El Ferro essent l'element constitutiu majoritari en aquest tipus d'aliatges, vam poder observar com les seves característiques sub-atòmiques (nombre de partícules en el seu nucli atòmic) indueixen un pes força elevat als acers inoxidables. En aquest context, el desenvolupament de nous aliatges més lleugers i, malgrat tot, amb propietats mecàniques pertinents per aplicacions de mobilitat, esdevingué un dels reptes tecnològics més importants del desenvolupament metal·lúrgic de l'època!

Per tal de donar resposta a aquest repte, era necessari un canvi en la composició de l'aliatge, s'abandonà l'ús de Ferro i es prioritzà altres elements d'origen metàl·lic amb un pes inferior. En aquest sentit, variats elements metàl·lics coneguts gaudien de propietats de lleugeresa interessants (Liti, Beril·li, Sodi, Magnesi, Alumini, Potassi, Calci, etc.), però la seva pertinència com a element constitutiu d'una nova generació d'aliatges metal·lúrgics lleugers no estava pas garantida!

Efectivament, les interessants propietats d'un element en estat aïllat no garanteixen en cap cas la seva pertinència com a element constitutiu en una entitat més complexa, com és un aliatge. En aquest context i de manera simplificada, vam poder entendre dos criteris importants que calia tenir en compte a l'hora de jutjar la pertinència d'aquests elements com a entitat constitutiva majoritària d'una nova generació d'aliatges lleugers.

- En primer lloc, vam constatar la necessitat de garantir que l'element en qüestió era suficientment abundant en l'escorça terrestre com per assegurar un abastiment pertinent a llarg termini sense fluctuacions importants en termes de cost.
- En segon lloc, vam constatar la necessitat de garantir que l'element escollit es comportava adequadament durant el procés de fabricació de l'aliatge. Aigua, àcids i aire essent alguns dels compostos necessaris durant el procés de fabricació d'un aliatge, calia doncs garantir que l'element en qüestió reaccionava de manera pertinent en presència d'aquests compostos. En altres paraules, tot element reaccionant de manera violenta, descontrolada o inestable en presència d'algun d'aquests compostos perdia tota possibilitat.

En aquest context, vam poder identificar la pertinència d'ambdós Magnesi i Alumini com a candidats a considerar com a element majoritari en aliatges amb propietats de lleugeresa!

Més enllà de ser elements metàl·lics lleugers, d'una banda es tracta d'elements força abundants en l'escorça terrestre. D'altra banda, ambdós reaccionen de manera estable en contacte amb compostos forçosament presents durant la fabricació d'un aliatge (aigua, àcids i aire), fet que els confereix un comportament relativament segur durant el procés d'aliatge. No és doncs d'estranyar l'ús generalitzat actual d'aliatges d'ambdós Alumini i Magnesi en aplicacions on la lleugeresa és un criteri important, com són els sectors del ciclisme, automòbil i aeroespacial!

Així doncs, la voluntat d'assolir una mobilitat a gran escala va representar una motivació pel desenvolupament d'aliatges lleugers. Però l'assoliment d'aquesta mobilitat a gran escala també va participar a la creació de nous reptes tecnològics en altres sectors, com en el sector de la medicina. En aquest context, aquest article de Caliu Científic Artesenc pretén introduir, justament, com alguns dels canvis en les societats modernes dels segles XIX i XX van repercutir en el desenvolupament tecnològic lligat al sector de la medicina. Però comencem pel principi, abans de parlar de la vessant tecnològica, cal entendre mínimament les motivacions que van justificar aquests desenvolupaments tecnològics!

Efectivament, l'assoliment d'una ràpida mobilitat a gran escala prometia nombrosos beneficis a la vida dels nostres avantpassats propers. La possibilitat d'importació de matèries primeres i aliments n'era un d'ells, fet que representava una via prometedora per tal de reduir la desnutrició a escala global. Lògicament, aquest fet suposava un gran avantatge en termes de supervivència per a les poblacions que habitaven indrets remots i amb recursos naturals limitats i/o condicions climàtiques poc adaptades al cultiu alimentari! De la mateixa manera, també coneixement mèdic, productes farmacèutics i fins i tot medicaments podien ser importats (**Figura 1**). Globalment, aquests factors permetien esperar una millora generalitzada en l'esperança de vida dels nostres avantpassats propers!

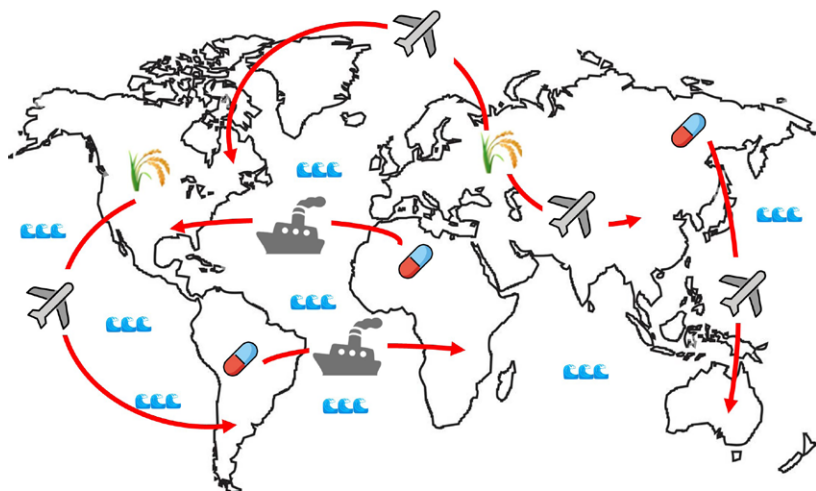

Figura 1: L'assoliment d'una mobilitat a gran escala facilitava la importació d'aliments, matèries primeres i medicaments. Lògicament, aquest fet permetia esperar una millora generalitzada en l'esperança de vida dels nostres avantpassats propers!

Però l'assoliment d'una mobilitat a gran escala no només prometia beneficis a la vida dels nostres avantpassats propers. En primer lloc, les interaccions entre entitats nacionals van canviar radicalment, especialment quan es tractava de gestionar conflictes. Efectivament, en absència d'una mobilitat fluïda a gran escala, la dimensió geogràfica restava un regulador natural pel que fa a l'abast geogràfic dels conflictes entre països. En aquest sentit, els conflictes entre dos països sovint es resolien amb la implicació d'un nombre limitat d'unitats nacionals, majoritàriament limítrofes amb els països en qüestió i doncs amb capacitat de desplaçar-se sense gaires problemes al front. L'arribada

d'una gran mobilitat a escala internacional va canviar radicalment aquesta tendència. En particular, els conflictes bèl·lics entre unitats nacionals esdevingueren realment d'abast internacional, on dos països realment allunyats geogràficament podien fàcilment unir forces i formar part del mateix bàndol. De la mateixa manera, un mateix conflicte bèl·lic podia generar l'aparició de diferents fronts en indrets geogràfics ben allunyats. Ambdós primera i segona guerra mundial són un clar exemple d'aquest canvi. Essent sinònims de risc, fam, penúries i context sanitari degradat. L'arribada d'un front i/o la implicació en un conflicte bèl·lic representaven traves a l'assoliment d'una millora generalitzada en l'esperança de vida dels nostres avantpassats propers! En segon lloc, també bacteris, virus o altres agents infecciosos per l'ésser humà tenien cabuda en un context de mobilitat ràpida i fluïda a gran escala (**Figura 2**)! Novament, l'arribada d'agents infecciosos eren sinònim de malaltia i problemes sanitaris greus pels habitants d'un indret geogràfic. Ens trobem davant un factor oposat a l'assoliment d'una millora generalitzada en l'esperança de vida dels nostres avantpassats propers!

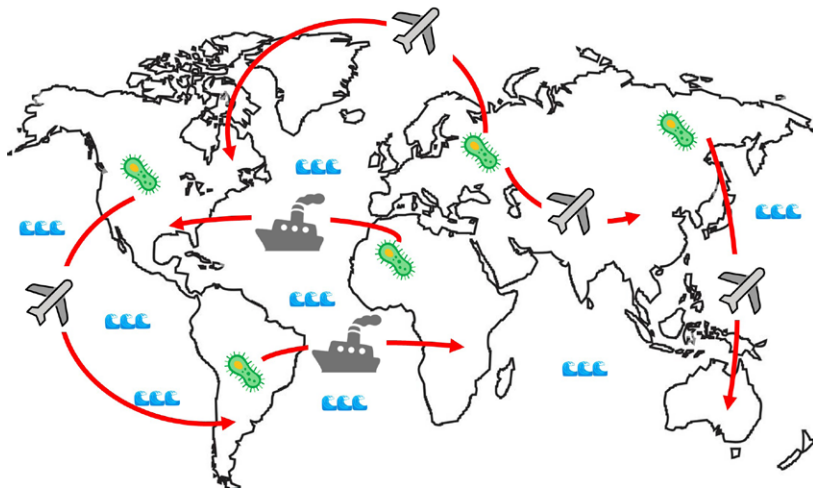

Figura 2: L'assoliment d'una mobilitat a gran escala facilitava la propagació d'agents infecciosos entre indrets geogràfics llunyans. L'arribada d'agents infecciosos eren sinònim de malaltia i problemes sanitaris greus, aquest fet s'oposava a l'assoliment d'una millora generalitzada en l'esperança de vida dels nostres avantpassats propers!

al material d'un fuster i/o un cuiner de l'època! Per exemple, no va ser fins al 1816 que l'estetoscopi fou inventat per René Théophile Hyacinthe Laënnec! En altres paraules, una pràctica que actualment considerem com realment senzilla, poc invasiva i a l'abast de tothom com és l'auscultació amb un estetoscopi, no existia als inicis del segle XIX!

Inici segle XIX

Finals segle XX

Figura 3: Evolució dels instruments mèdics al llarg dels segles XIX i XX. Efectivament, els recursos tecnològics a disposició del sector de la medicina als inicis del segle XIX eren realment rudimentaris. En aquest context, els segles XIX i XX van representar un abans i un després en la història de la medicina, cosa que donà lloc a una estructuració progressiva del sector, l'aparició de múltiples instruments mèdics i la constitució d'una medicina cada vegada més precisa i individualitzada, però alhora invasiva en el cos humà.

la medicina. Múltiples instruments mèdics van ser inventats i les eines de control, tractament, diagnòstic o prevenció progressaren enormement, i donaren lloc a una medicina cada vegada més precisa i individualitzada, però alhora invasiva en el cos humà (Figura 3 dreta).

En aquest context, una de les vessants de la medicina amb gran evolució va ser la cirurgia, que aconseguí reduir dràsticament una taxa de mortalitat fins aleshores fortament degradada per l'absència d'estrís i substàncies adequats per reduir el dolor dels pacients, minimitzar les probabilitats d'infecció durant les intervencions i reduir les hemorràgies quirúrgiques i la conseqüent pèrdua de sang. En aquest sentit, dues etapes principals poden ser citades:

- **Intervenció momentània a l'interior de l'organisme humà:** una primera onada de desenvolupaments va ser necessària per garantir una intervenció momentània a l'interior de l'organisme humà fiable (sense crear més infeccions i problemes dels que s'intentaven guarir), caracteritzada per la voluntat de deixar-hi el mínim rastre possible. En particular, aquests desenvolupaments van permetre el des-

Queda doncs clar que alguns dels canvis en les societats dels segles XIX i XX, en particular, pel que fa a l'assoliment d'una mobilitat a gran escala, podien tenir un impacte variat en la situació sanitària dels nostres avantpassats propers. I com a tal, l'arribada de la globalització va representar un repte sanitari per ells i, per tant, una oportunitat per millorar la medicina de l'època! I la tecnologia aplicada a aplicacions mèdiques tenia un paper molt important a jugar per tal de donar resposta a aquest repte!

Tant és així, que si poguéssim obrir un maletí mèdic dels inicis del segle XIX segurament cauríem de la cadira (Figura 3 esquerra)! Efectivament, el material que hi podríem trobar no seria gaire diferent

Globalment, la medicina dels inicis del segle XIX encara contenia força elements artístics o màgics i els recursos tecnològics a disposició del sector eren realment rudimentaris. Efectivament, els nostres avantpassats dels inicis del segle XIX havien desenvolupat tecnologia suficient com per ser capaços de desplaçar-se globalment per via terrestre i marítima, ser capaços de volar mitjançant un globus tripulat, saber construir estructures gegantines i durables, començar a experimentar amb "màquines voladores" dirigibles amb l'ajuda de motors, etc. Però ni tan sols utilitzaven l'auscultació amb un estetoscopi per examinar clínicament! En aquest context, els segles XIX i XX van representar un abans i un després en la història de

envolupament de metodologies (tècniques d'asèpsia), substàncies (antisèptics, etc.), materials i estris (bisturís, pinces, etc.) pertinents per interactuar amb l'entorn intern de l'organisme humà.

- **Intervenció duradora a l'interior de l'organisme humà:** una vegada que la intervenció momentània a l'interior del cos humà va ser més o menys controlada, va arribar un punt en què una intervenció de llarga durada semblava possible i interessant per tractar certes patologies! Efectivament, perquè no considerar la possibilitat de desenvolupar dispositius mèdics capaços de restar durablement a l'interior del cos humà? Perquè no considerar la possibilitat de desenvolupar instruments mèdics que poguessin efectuar tasques necessàries al bon funcionament de l'organisme humà i, fins i tot, reemplaçar estructures internes del cos humà?

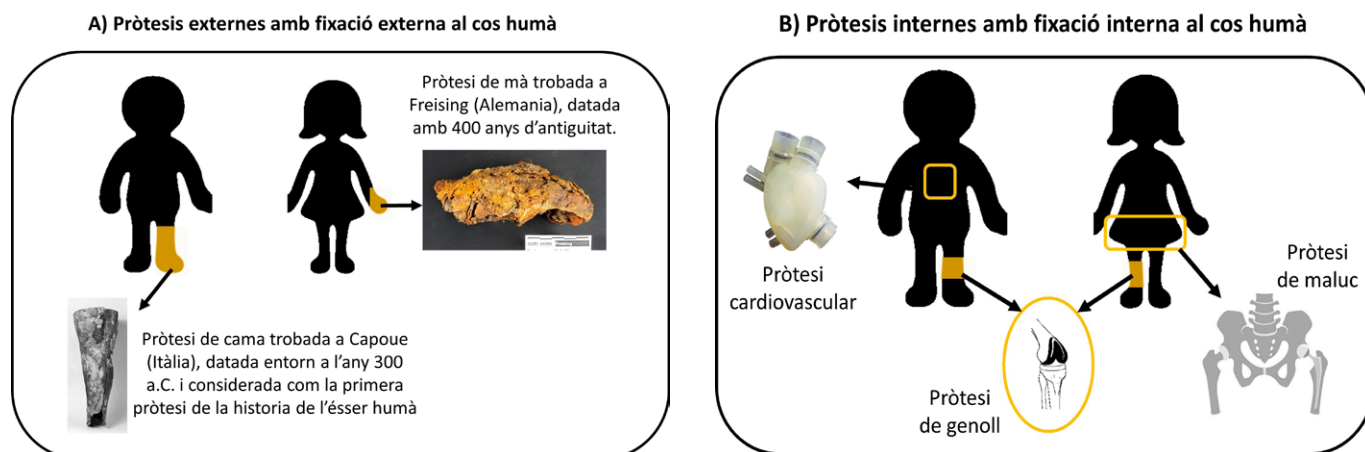

Figura 4: Evolució del tipus de pròtesis desenvolupades per l'ésser humà. Si bé s'han trobat mostres de l'ús de pròtesis amb fixació externa a l'organisme humà datades de l'edat antiga (A), el desenvolupament de pròtesis amb interacció directa amb l'interior de l'organisme humà és realment recent (B)! Malgrat tot, el desenvolupament d'aquest tipus de dispositius mèdics interns ha estat realment ràpid en el transcurs dels dos últims segles, fins al punt de ser actualment capaços de trasplantar òrgans sencers tan complexos com el cor (B)!

Efectivament, si bé s'han trobat mostres de l'ús de dispositius mèdics caracteritzats per una interacció externa amb l'organisme humà datades de l'edat antiga, el desenvolupament de dispositius mèdics amb la capacitat d'interactuar directament amb l'interior de l'organisme humà representava un repte tecnològic majúscul (Figura 4)! I queda clar que les característiques dels materials que pretenien interactuar, tant de forma momentània com duradora, amb l'interior del cos humà eren realment especials i diferents respecte a qualsevol altre tipus d'aplicació! En aquest context, els propers articles de Caliu Científic Artesenc aniran destinats a la discussió respecte d'alguns materials que han marcat un abans i un després en la història dels implants mèdics, donaren lloc a l'aparició d'una nova generació de dispositius mèdics; amb interacció duradora i activa a l'interior de l'organisme humà.

En conclusió, els nostres avantpassats de l'inici del segle XIX havien aconseguit interactuar de manera molt intel·ligent amb l'entorn exterior, gràcies a l'important desenvolupament tecnològic durant els segles anteriors. Efectivament, els nostres avantpassats dels inicis del segle XIX eren capaços de desplaçar-se globalment per via terrestre i marítima, eren capaços de volar mitjançant un globus tripulat, sabien construir estructures gegantines i duradores, començaven a experimentar amb "màquines voladores" dirigibles amb l'ajuda de motors, etc. Però la medicina de l'època restava extremadament embrionària, amb uns coneixements del cos humà limitats i uns dispositius mèdics rudimentaris. En altres paraules, l'ésser humà havia invertit molts i molts esforços en entendre, manipular i cooperar tot utilitzant l'entorn exterior i els recursos naturals que s'hi podien trobar. Però no coneixia realment gaire cosa dins del seu entorn intern, és a dir el seu propi cos! En aquest context, hem pogut, breument discutir com els segles XIX i XX van representar un abans i un després en la història de la medicina. Efectivament, es tracta d'un període realment estructurant en el sector de les ciències mèdiques, suportat per la projecció de múltiples coneixements tecnològics envers el sector. En aquest sentit, múltiples van ser les innovacions en termes d'eines de control, tractament, diagnòstic o prevenció durant aquest període. Primerament amb l'aparició d'un ampli ventall de metodologies i dispositius mèdics que permeteren la reducció important del risc quirúrgic associat a les interaccions temporals amb l'interior de l'organisme humà. Més tard amb la voluntat de desenvolupar dispositius mèdics innovadors amb la capacitat d'interactuar durablement amb l'interior del cos humà (implants a l'interior de l'organisme). Aquest tipus de dispositius mèdics (i els materials que els componen) requerien unes característiques totalment diferents a qualsevol altre

tipus aplicacions. Aquest fet representava un repte majúscul en la història de l'ésser humà! En aquest context, els propers articles de Caliu Científic Artesenc aniran destinats a la discussió tot respecte d'alguns materials que han marcat un abans i un després en la història dels implants mèdics, tot donant lloc a l'aparició d'una nova generació de dispositius mèdics amb interacció duradora i activa a l'interior de l'organisme humà.

Fonts bibliogràfiques:

Institut Pasteur, "Une lutte historique contre les maladies infectieuses émergentes", consultat el 02/03/2024. URL: <https://www.pasteur.fr/fr/journal-recherche/dossiers/lutte-historique-contre-maladies-infectieuses-emergentes>

Larousse, "Histoire de la médecine", consultat el 02/03/2024. URL: https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/histoire_de_la_m%C3%A9decine/187065

Wikipèdia, "Histoire de la médecine", consultat el 02/03/2024. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Histoire_de_la_m%C3%A9decine

Science&Vie, "Une prothèse de main vieille de 400 ans révèle les compétences avancées des médecins du Moyen Âge", consultat el 02/03/2024. URL: <https://www.science-et-vie.com/science-et-culture/decouverte-prothese-main-metal-moyen-age-117343.html>

Wikipèdia, "Jambe de Capoue", consultat el 02/03/2024. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Jambe_de_Capoue

Institut Català de la salut, "Bellvitge implanta el seu primer cor artificial total", consultat el 02/03/2024. URL: https://ics.gencat.cat/ca/detall/noticia/HUB_Cor_Artificial_total

TOT CORRENT PER L'HORTA DE LLEIDA

Nèstor Serra Domènech

Responsable d'Integració d'Unió de Pagesos i membre de la permanent del Segrià d'Unió de Pagesos

Tot corrent per l'horta de Lleida, aquesta meravella que tenim a tocar de casa, pulmó i rebost de la capital de la pagesia del país, penso com en gaudim, la ciutadania, d'aquest entorn. Mentre avanço metre a metre, deixo a costat i costat del camí camps a punt de florir i alguns de florits veig algun pagès fent feines de camp: podant, aplicant herbicida, picant la llenya que hi ha entre els arbres podats i fent aplicacions de fitosanitaris per preparar una nova collita. Tot això després d'uns dies molt moguts per les mobilitzacions, reunions i debats interns entre pagesos.

Reflexiono què hem fet malament les organitzacions agràries. L'últim mes han sortit espontàniament plataformes de pagesos, que mobilitzen molta gent, més de la que mobilitzen les organitzacions. Demanen solucions als problemes que tenim tots els pagesos i pageses i ramaders i ramaderes: prou burocràcia, preus justos i millor gestió de la fauna cinegètica i de l'aigua. Problemàtiques que fa molts temps, en el cas d'Unió de Pagesos 50 anys, que lluitem davant de les diverses administracions nacionals, estatals i europees. ¿Per què alguns critiquen la gestió que fem els sindicats, si nosaltres som els missatgers entre pagesia i les diverses administracions de tot allò que ens trasllada el sector? ¿Per què, en altres ocasions, quan convoquem mobilitzacions davant de problemes que ens afectem a tothom, sortim quatre gats? ¿Per què si hi ha tres dies de mobilitzacions acabem convocant sols dues organitzacions i les altres que ho veuen tot des de la tanca? ...

Són preguntes sense cap resposta concreta. La natura no s'atura, els arbres donaran els seus fruits i els animals continuaran creixent, però els nostres problemes continuen aquí. Deixeu-vos de demanar canvis

de nom del departament, el relleu de gestors d'aigua, de poder participar en les taules sectorials i altres demandes, totes moltes legítimes i secundades pels sindicats. La pagesia el que hem de demanar, vista la potència de mobilització que tenim quan tots units ens mobilitzem, és viure del que treballem: alimentar la gent del nostre país amb les condicions que pertorquen i dictades per les autoritats. Però principalment ens cal rebre un preu just pels nostres fruits.

Polítics, ara anem més que mai tots units pagesia i sindicats, encara que alguns ens vulguin dividir, tot demanant un canvi en la política agrària. Som part essencial del país per diverses qüestions (alimentàries, climàtiques i de territori). Per tot això, demanem respecte per la nostra feina i els nostres companys i companyes representants sindicals i de les diferents plataformes. No ens silencieu, no serveixen dues tardes de debats al Parlament i quatre minuts per poder explicar tots els nostres problemes. Companys i companyes diguem prou i demanem solucions importants, ara!

ENTREVISTA A MEMBRES DE LA JUNTA DE L'AJALL

Jofre Pijuan Mor

- Com es presenta la primavera i l'estiu pel que fa a les activitats de l'associació?

Es podria dir que intens. Gràcies a la bona rebuda que tenim en gairebé totes les activitats i esdeveniments que organitzem, aquest any hem apostat per fer més activitats de dia sense descuidar cap de les nostres apostes d'oci nocturn local. Per aquesta raó estem col·laborant en moltes activitats amb Jove_Segrià, una proposta del departament de joventut del Consell Comarcal que ajuda a les associacions de joves a organitzar jornades, projectes i activitats. Ja hem organitzat una sortida a la neu, un vermut musical i un "paintball". A més, estem organitzant un tast de còctels per a l'estiu i ara que s'apropa el juny, que és el mes que tenim més feina de tot l'any, estem preparant Sant Joan amb sopar popular i barra, la Diada del Jovent amb dinar popular, jocs, un grup de rumba a la tarda i festa amb 3 discjòqueis fins que el cos aguanti.

- I la Festa Major? Els joves hi teniu un paper important...

Estem començant amb la pluja d'idees per la samarreta de la festa major d'enguany. Tot indica que estarà inspirada amb alguna sèrie de dibuixos infantils molt icònica, però una mica més "macarra". També celebrarem el "Sopar del Jovent" emmarcat dins dels actes dels divendres on s'espera una rebuda tan bona com la dels últims anys. Volem que el sopar sigui un lloc de reunió dels més joves, que fan la majoria d'edat, i per això estem pensant com donar-los protagonisme amb una espècie de "bateig de benvinguda", però també dels joves més experimentats que alguna vegada trobem a faltar. Com sempre, el sopar s'acompanyarà amb la ja tradicional aigua de València (*made in Artesa*).

- L'any vinent l'associació farà 30 anys, com ho celebrareu?

Bé, encara no tenim una idea clara de com celebrar-ho ni de com encarar la festa. Però, tot sigui dit, no defallirem. Tocarà igual que pels 25 anys, deixar el jovent d'aquest poble a l'altura i rebre homenatge aquells que durant 30 anys han decidit invertir temps de la seva vida en una bona causa comuna com ho és l'Associació de joves d'Artesa de Lleida.

Mural del 25è aniversari de l'AJALL

Volem que hi hagi una bona festa, però estem engegant un projecte audiovisual que creiem que pot quedar per sempre en la història de l'AJALL. Tot i això, veurem si s'acaba fent, ja que necessitem el suport de les administracions locals i comarcals, d'algunes associacions i, per descomptat, de la gent del poble. Ara per ara, no podem donar més pistes.

- Quin és l'estat actual de l'associació pel que fa a finançament?

Actualment, l'AJALL té principalment dues fonts de finançament: una d'elles és la quota anual que passem a tots els socis i sòcies a principis d'any i també és a la barra de les festes que anem realitzant durant tot l'any. A vegades, quan organitzem una festa que té un cost molt elevat, no surt un balanç positiu, però gràcies als beneficis d'altres festes, contrarestem les pèrdues. A més, l'ajuntament sovint ens dona suport econòmic en moltes activitats, que es tradueix en les persones de seguretat de les festes o quan es necessita llogar un escenari, per exemple. Al final són ells els qui tenen els diners per oferir activitats d'oci i lleure per als joves nosaltres intentem posar-hi el nostre temps i esforç. A vegades se'ns escolta i a vegades no.

Dinar del 25è aniversari de l'AJALL

Castanyada 2023

Aquest últim any ha estat bo a escala de benefici (entenent benefici per diners que es reinverteixen amb més i millors activitats per als joves) i hem apostat per fer inversions en material per l'associació. Per exemple, hem comprat un futbolí, material tècnic, un congelador, nous gots... Ara que s'apropen els 30 anys de l'associació, per poc que sigui, estem intentant estalviar perquè tenim moltes ganes d'organitzar una diada molt completa, de qualitat i per a tot el poble. Al final, tots hem sigut joves, tot i que certa gent sembla que se n'oblidi.

- I en nombre de socis i sòcies?

Portem 2 o 3 anys molt bons superant els més de 100 socis. Tenim sort que el jovent del poble valora el fet de fer comunitat i conèixer gent d'altres quintes que d'una altra forma seria impossible; a més, les activitats que s'organitzen des de l'associació també tenen bona rebuda. Se'ns ha comentat alguna vegada que som l'associació de joves amb més socis i sòcies de tota la comarca, però no sabem si és veritat o no.

- Com i on us organitzeu actualment? (Un local/seu social que no arriba mai)

Ens organitzem bàsicament totseguint el calendari de festes locals i nacionals, de vegades amb més previsió i altres de forma més improvisada. Tot i això, intentem que un cop encarada la festa/activitat, saber les tasques que s'han de fer i repartir-nos la feina on tothom faci una funció. Per exemple, hi ha els encarregats de gestionar

la barra (beure, cervesa, gel), els encarregats de parlar amb els DJ o grups, els encarregats de mantenir comunicació directa amb l'ajuntament, gestió de xarxes socials, assessorament amb altres institucions...

El lloc on ens organitzem es podria dir que és el conflicte permanent viscut des de les diverses juntes predecessores a nosaltres. Som conscients que destinar diners per un local social de joves és una feina que requereix valentia i atreviment, però que de forma conjunta pensem que ens mereixem tenir. Al cap i a la fi, el jovent som el futur del poble i també ens mereixem poder gaudir d'un lloc on reunir-nos i passar les estones de lleure.

- Qui formeu part de la junta oficial actualment?

Jordi Mas, Marc Balué, Andreu Drudis, Emma Argilés, Blai Pijuan, Gemma Olomí, Isidre Drudis, Martí Drudis, Marc Gallart, Miquel Mazarico, Àngela Giribet, Marc Ribera, Fernando Rojas, Biel Vallés i Jofre Pijuan. També s'ha de dir que no cal formar part de la junta per participar en les reunions o trobades, moltes vegades les fem improvisadament al bar o al local, i tothom pot dir la seva... Formar part de la Junta, només és una forma de dir que tens més "interès" i "compromís" a l'hora de col·laborar en certes activitats; al final dues mans més a ajudar sempre són benvingudes.

Junta actual

- Fa molts anys que lluiteu per un local.

Sí, esperem que no sigui una causa perduda. Hi ha exemples d'altres pobles com Montoliu o, més recentment, Vilanova de la Barca que han aconseguit un local i que els serveix de lloc de trobada, estudi, diversió... El fet de poder tenir un lloc fix ens ajudaria a poder organitzar activitats més variades, no només lúdiques, sinó també educatives com per exemple alguna xerrada. La solució de cedir-nos els temporers estacionalment no hauria d'allargar-se gaires anys més. De fet, no ho considerem una solució. Els anys passen i les coses no canvien...

- Com és la vostra relació amb l'Ajuntament i la resta d'associacions del poble?

Per part nostra (amb l'Ajuntament), actualment és bona, nosaltres els necessitem a ells i ells a nosaltres. És un "guanyar-guanyar", ja que nosaltres volem organitzar activitats i a ells molt sovint els falten mans, no ens oblidem que som un poble petit. També s'ha de dir que les persones que han entrat són noves en el càrrec i caldrà veure amb més temps com evoluciona tot plegat.

Com a associació, no només intentem organitzar activitats per al mateix jovent, sinó també participem i intentem ajudar en tot el que podem relacionar amb la resta del poble. Per exemple, aquest any estem col·laborant bastant amb Superbé, per organitzar activitats esportives i de lleure i que causin un major impacte a tot el poble.

- Creieu que ha millorat el que pensa el poble respecte a les activitats i algun dels comportaments que de vegades s'adscriu al jovent?

Estem molt agraïts en la participació i acceptació del poble en totes les activitats que organitzem. En alguns casos hem penjat el cartell d'"ENTRADES EXHAURIDES" com al sopar de la Castanyada de l'any passat o a la sortida a la neu. Això és una mostra que aquestes coses, en les quals hi posem tota la il·lusió, moltes ganes i molt esforç perquè es puguin fer, tenen un sentit i ens fan continuar lluitant per-

què en fem més. Tot i que la majoria de les activitats que s'organitzen des de l'associació van adreçades cap al jovent del poble, que són els nostres socis i sòcies, aquests últims anys ens hem esforçat a dinamitzar altres trobades on se senten ben vinguts la resta de la gent del poble, tant els que en el seu dia van ser també part del jovent, com els que en un futur pròxim en formaran part.

Per altra banda, no deixem de ser joves, que a vegades fem algunes "trapelleres" i és per això que aprofitem per agrair la paciència que es té amb nosaltres.

- Com i on veieu el jovent d'Artesa d'aquí a 30 anys?

Doncs dependrà del mateix jovent i del suport que se li doni des de les altres institucions. Els referents i els casos d'èxit hi són i els últims anys estem duent a terme activitats que abans eren impensables. Nosaltres tenim la labor de deixar als futurs joves un bon relleu al qual aferrar-se i intentar que el jovent continuï viu, conscient i compromès amb el poble. La Junta comença a ser més variada en edats i és important tenir-hi gent amb experiència i que no se sentin desenganxats del jovent... Recordem que tothom és benvingut a col·laborar i totes les propostes seran benvingudes i escoltades, també s'ha de dir, arribem on podem.

LES VÍCTIMES DE LA GUERRA CIVIL (1936-1939) A ARTESA DE LLEIDA

Josefina París Mor

PRESENTACIÓ

Finalitzada la sèrie d'articles sobre la rereguarda d'Artesa de Lleida, avui encetem una nova sèrie de petites biografies sobre les víctimes mortals que va ocasionar la guerra civil (1936-1939) al poble d'Artesa.

Durant els tres anys de conflicte bèl·lic s'han sumat un total de vint-i-tres víctimes mortals, totes elles eren homes joves en edat de treballar: quatre moriren durant l'any 1936 quan es produí la revolució anarquista; disset van morir o desaparèixer durant els anys 1937-1938 en els fronts de guerra; dos foren executats l'any 1939 en plena repressió franquista.

Els articles que s'aniran publicant a la revista seran unes breus memòries de cada víctima, extretes d'alguns documents d'arxiu, d'alguna publicació sobre la guerra i també de cartes, fotografies i records familiars...

L'extensió de cada biografia és irregular perquè hi ha víctimes que van desaparèixer sense deixar rastre, d'altres, amb el pas del temps, les famílies s'han anat extingint i també algunes en acabar la guerra, van deixar el poble emprengueren un llarg exili.

Aquest primer article comença per les víctimes de la revolució anarquista (1936), seguirà amb les víctimes dels fronts de guerra (1937-1938) i finalment la repressió franquista (1939).

LA REVOLUCIÓ ANARQUISTA (1936)

Després del cop d'estat dels militars, el 18 de juliol de 1936, contra el govern legítim de la República, als pobles i ciutats republicanes es formaren uns Comitès Locals Antifeixistes per tal de controlar i evitar altres brots subversius de la gent afins als revoltats.

Tot això desencadenà una revolta anarquista, un aixecament popular de les classes que havien estat sotmeses i ara se sentien legitimades per refer i canviar la societat.

A Artesa es va desfermar una onada de repressió contra la gent de dretes i tot el que representava la religió.

Durant els primers mesos de la insurrecció militar es produïren quatre víctimes mortals del poble: els germans Puyol Reñé, el Pare Claretia Josep Ros Nadal i Casimir de Sangenis.

ELS GERMANS FRANCESC I TOMÀS PUYOL REÑÉ

El matrimoni format per Tomàs Puyol Batlle d'Artesa i Rosa Reñé Monfà de Sant Martí de Maldà va tenir quatre fills, el Josep, el Francesc, el Tomàs i l'Alberto. Tenien casa i vivien al carrer Castell, a cal Carreter. El cap de família, en un principi, es dedicava a la construcció i arranjament de carros i més tard tota la hisenda que anava adquirint i acumulant la va convertir en una forta empresa agrícola, ramadera i exportadora d'olis d'oliva.

Dos dels quatre germans, el Josep i l'Alberto de ben joves, van marxar a viure a Barcelona on es van casar i van formar les seves famílies. El Josep, el més gran dels germans nascut l'any 1885, era veterinari i formava part del cos de Veterinaris Municipals de Barcelona. Va morir en aquesta ciutat l'any 1933 amb només quaranta-set anys. L'Alberto, el germà petit nascut l'any 1896, vivia a Granollers i a l'igual que el Josep es cuidava de la comercialització dels productes del camp que es produïen a la casa pairal d'Artesa. El vast patrimoni agrari de cal Carreter era

Cal Carreter

propietat, a parts iguals, dels quatre germans, els que vivien a Barcelona-Granollers i els que vivien a Artesa.

Cal Carreter l'any 1936 tenia un gran molí d'oli, ben construït amb tots els avenços de l'època i estava equipat amb tots els aparells i utensilis per donar un bon rendiment. Durant tot l'hivern donava ocupació i jornal a moltes famílies d'Artesa. Aquest negoci familiar "Hijos de Tomas Puyol" exportava olis arreu de l'estat espanyol. Era una indústria molt important que va consolidar i fer prosperar l'economia de la casa.

Al terme d'Artesa els Puyol posseïen 132 jornals de terra repartits en diferents partides. Al secà tenien grans plantacions d'oliveres que els donaven el fruit suficient per fer moure el molí, també tenien camps de cereals, que com es veu a la foto, els mossos de la casa trillaven i ventaven a l'era. Possiblement, en aquesta època, cal Carreter era una de les cases més fortes i hisendades d'Artesa.

Era de cal Carreter. (Foto. Arxiu de la Femosa)

FRANCESC PUYOL REÑÉ

El Francesc, el segon fill dels germans de cal Carreter, va néixer el dia 23 d'abril de 1887 i el 28 de juny de 1913 es va casar amb Rosa Millas a l'església de Sant Andreu de Barcelona. Aquest matrimoni no va tenir fills.

Quan va esclatar el cop militar del 18 de juliol de 1936, el Francesc tenia quaranta nou anys i juntament amb el seu germà Tomàs vivia a la casa pairal d'Artesa tot treballant al capdavant de la hisenda familiar.

TOMÀS PUYOL REÑÉ

El Tomàs era germà del Francesc i el tercer fill de la família Puyol-Reñé, havia nascut el dia 24 d'abril de 1894. Era solter.

El 18 de juliol de 1936, el Tomàs tenia quaranta-dos anys i, juntament amb el seu germà Francesc, vivia a la casa pairal d'Artesa, treballava al capdavant de la hisenda familiar.

El Francesc i el Tomàs Puyol Reñé eren gent de dretes i votants de la Falange. Aquests fets eren suficients per ser considerats persones sospitoses de col·laborar amb els militars revoltats. Després de l'aixecament del 18 de juliol aviat foren detinguts pel Comitè Local Antifeixista d'Artesa.

DETENCIÓ, EMPRESONAMENT I ENJUDICIAMENT CIVIL DELS DOS GERMANS

Un grup de sindicalistes revolucionaris va irrompre a la casa del carrer del Castell i els dos germans, juntament amb tres persones més del poble considerades també col·laboradores dels revoltats, foren detinguts i empresonats a la presó de Lleida.

El dia 1 d'agost de 1936 el Comitè Local Antifeixista d'Artesa va requisar tots els béns de cal Carreter per ser col·lectivitzats. La casa del carrer Castell la van convertir en la casa de la Col·lectivitat i el centre principal de les seues operacions.

A finals de desembre de 1936, cinc mesos després de la seua detenció i reclusió a la presó de Lleida, el Francesc i el Tomàs Puyol Reñé, els dos germans de cal Carreter, foren jutjats pel Tribunal Popular de Lleida (1936-1937) que els condemnà a la pena capital, a pena de mort.

El dia 31 de desembre de 1936 es va executar la sentència. Foren afusellats al cementiri de la ciutat de Lleida. Els seus cossos foren enterrats en una fossa comuna del dit cementiri. (GELONCH, 2010: pàg. 107)

Segons els atestats de la Guardia Civil de Juneda denunciaven que els germans Josep i Tomàs Puyol Reñé havien estat afusellats per membres del Comitè Antifeixista d'Artesa a les parets del cementiri de Lleida.

Durant molts anys es va culpar el Comitè Local d'aquests assassinats. No obstant altres investigacions mostren que el Josep i el Tomàs foren jutjats pel Tribunal Popular de Lleida i condemnats a la pena capital. La sentència es va executar a les parets del cementiri de Lleida.

Els Tribunals Populars Revolucionaris, dels primers mesos de la guerra, eren constituïts per grups de persones que il·legalment i anticonstitucionalment assumien el dret de jutjar ciutadans i condemnar-los a determinades penes, inclús la pena de mort.

Les sentències de mort s'executaven davant d'una de les tàpies interiors del cementiri durant la matinal següent al seu pronunciament.

Les víctimes eren enterrades en una fossa comuna oberta molt a prop del lloc d'afusellament i es conta que per motius d'higiene les cobrien amb una capa de calç viva.

En aquest lloc del cementiri municipal de Lleida, un cop acabada la guerra civil es va alçar un monument commemoratiu. En arribar el primer ajuntament democràtic de Lleida el van reconvertir en homenatge a totes les víctimes del període bèl·lic i postbèl·lic. Vegeu foto.

BIBLIOGRAFIA

BARRULL, Jaume. Violència popular i justícia revolucionària. El Tribunal Popular de Lleida (1936-1937). Col·lecció Guimet, 3, Pagès editors, Lleida. 1999

GELONCH, Josep. Falange i poder. Lleida. Lleida durant la dictadura franquista. Universitat de Lleida, 2010

FAUNA DEL TERME

Isidre Drudis Bellmunt

Pit-roig (*Erithacus rubecula*)

El pit-roig pertany de la família del túrdids. Ocell peti i arrodonit que fa uns 14 cm de llargada i pesen al voltant de 18 grams. Té un bec petit, precís, capaç per agafar les larves que menja. És, sens dubte, un dels representants de la família amb una coloració més vistosa al nostre país. És de color marronós per sobre i gris blanquinós per sota, i destaca una gran taca vermellosa ataronjada que li omple la cara i part del pit. Per això el seu nom comú fa referència a la coloració rogenca del seu pit. El mascle i la femella tenen la mateixa coloració, però els joves són més marronosos i pigats, sense la taca vermellosa.

Al nostre país no es pot confondre amb cap altra espècie, degut a la seva coloració tan característica. És molt conegut perquè és del pocs ocells que és relativament sociable amb les persones.

S'alimenta d'insectes, aràcnids, cucs de terra i fruits. A la tardor complementa l'alimentació amb llavors i baies.

Podem observar-los als boscos humits, pels camins, també pels horts, i pels parcs i jardins de les zones urbanes buscant aliments i desplaçant-se en petits saltirons i inclinant-se el cos endavant en forma de reverència.

Els adults acostumen a estar tot l'any en el mateix territori. Però durant l'hivern n'arriben al nostre país del centre i nord d'Europa.

TSUNAMI ANIMALISTA LLEIDA DIU PROU!!

Eulàlia Solà Miró

(Plataforma Animalista Terres de Lleida. Adherida també a Tsunami Animalista Lleida)

Fa escassament un mes que una nova Associació Animalista ha nascut amb el nom de guerra de **Tsunami Animalista Lleida**. I dic amb nom de guerra perquè aquesta és l'actitud, d'entrada, que tenen les associacions que s'hi apleguen. Quaranta-cinc associacions animalistes de les terres de Lleida, les més properes a la Capital del Segrià. S'apleguen per dir PROU a la inoperància, la deixadesa, el passotisme...de l'Ajuntament de Lleida pel que fa al compliment de la Llei de Protecció Animal. Han obviat durant 15 anys la Llei catalana del 2008 i continuen ignorant la Llei estatal del 2023.

En què es basen per a fer aquesta afirmació?

D'entrada tothom sap que la responsabilitat de la gestió dels animals de companyia és municipal i afecta diferents serveis, no sols la recollida, sinó també l'acollida, l'adopció posterior i el control de colònies felines:

Art.16/2008 «...correspon als ajuntaments **recollir i controlar els animals de companyia abandonats, perduts o ensalvatgits presents a la vila i al seu terme**» Pel que fa als **abandonats i perduts** «han de disposar de centres de recollida d'animals abandonats adequades i amb prou capacitat per al municipi...» «El personal ha d'haver fet un curs de cuidador o cuidadora d'animals...(art. 16.4/2008)...»Els centres de recollida han de disposar de les corresponents mesures de seguretat a fi de garantir la integritat física i psíquica dels animals, ...limitar el nombre d'animals que conviuen en grups per evitar baralles, la propagació de malalties... El control correspon als Ajuntaments.» (art. 18.3/2008) . Per a la recollida «...l'ajuntament haurà de comptar amb un **servei d'urgència i atenció veterinària disponible les 24 hores del dia...**» (art. 22.1/2023)

Pel que fa al control de **colònies felines** està inclòs ja al primer l'article de la Llei catalana que parla de les obligacions dels ajuntaments tant pels gats mansos com pels ferals o *ensalvatgits*, és a dir els de colònia. (art. 16.1/2008) ja citat. Tanmateix la Llei estatal és molt més exhaustiva i disposa de 5 articles amb els subapartats corresponents per a referir-se a aquest tema (art. 38 a 42/2023), especialment important l'art. 39.1/2023 i els seus subapartats: «...correspon als ajuntaments la **gestió dels gats comunitaris (ferals)**... hauran de desenvolupar Programes de gestió de colònies felines que inclourà: col·laboració amb les cuidadores, protectores registrades...serveis d'un professional veterinari... campanyes de formació i informació a la població, plans de control poblacional: mapeig i cens, esterilització, mètode CER i marcatge auricular,...programa sanitari de cada colònia...»

Totes aquestes lleis venen a reforçar la tasca que fa anys que desenvolupen les protectores d'animals i les alimentadores de colònies felines, només que a hores d'ara ja tenen clar que

la responsabilitat és municipal i també és responsabilitat dels **cossos de seguretat**, els quals han de vetllar, conjuntament amb l'administració, per l'estricta compliment de la llei.

L'Ajuntament de Lleida actual, més que mai, passa de puntetes davant d'aquests manaments. Només cal observar l'horari de recollida, que es va publicar al diari Segre el propassat 4 de maig: de 07 a 20h. i en caps de setmana de 09 a 14h. És a dir si es troba un animal fora d'aquest horari ha de vagar per la ciutat les hores que convingui fins que es pugui recollir o sinó, se l'ha d'emportar a casa o acollir-lo en un lloc segur, moment en què et poden arribar a dir que el gos és teu i el vols abandonar (sembla inversemblant, però és cert). D'altra manera estarà exposat a tots els perills d'accidents de trànsit i altres.

Qualsevol poble dels voltants de Lleida amb un **Grup Local animalista** ho fa millor i al Segrià ja n'hi ha uns quants, des de fa anys, que col·laboren estretament amb l'Ajuntament, com s'ha observat tantes vegades en els articles precedents. I per no parlar del Segrià, Mollerussa, Les Borges, Linyola... uns amb més recolzament municipal que altres, però tots oberts al diàleg i la millora.

Un cop recollits els animals, gats i gossos, són acol·lits a les dependències del CAAC Lleida, **Refugi dels Peluts**, i allí comença un altre calvari perquè des dels equipaments fins al personal té moltes mancances. Les dependències no han tingut mai una ampliació i reestructuració adequada a les exigències actuals; el personal, la majoria, són gent rebotada d'altres ocupacions que no té un perfil animalista, (això és de vital importància). En tot s'hi ha d'estar amb el cap i amb el cor i amb el tracte amb els animals també, sinó s'han de dedicar a una altra feina, punt.

Segons consta en documents d'arxiu, (article al Segre el 19 de maig del 2021) al CAAC Lleida van morir un 23% dels animals que van entrar al refugi en aquesta data, xifra que es venia mantenint dels del 2019. Aquesta dada és esgarrifosa; parla de la qualitat de la recollida i de l'acollida. Arriben accidents greus que després s'han d'eutanasiar. Pel que fa a l'acollida parla de la poca cura i prevenció en la neteja, tracte i cures dels malalts o amb problemes, fet que també produeix defuncions. No sabem la situació actual quina és, perquè no hem tingut accés a les dades, però si no millora la recollida i les dependències són les mateixes, aquesta millora no és possible. L'actual horari parla per si sol.

On van a parar els animals que l'Ajuntament de Lleida no recull amb la rapidesa que demana la llei? La majoria van a parar a les Protectores les quals estan saturades i per sobre de les seves possibilitats. Persones i animals hi surten perdent d'aquesta descurança il·legal.

S'han fet diferents reunions i hi ha hagut propostes, però a l'endemà l'alcaldia s'ha reiterat justificant els incompliments. No escolten. No anem bé.

Entre les accions de Tsunami Animalista Lleida, ja hi ha consumades: rodes de premsa, entrevistes de denúncia a la TV Lleida, la concentració a la Plaça Paeria del dia 8 de maig que aplegà més de tres-centes persones. Reunions programades amb el consistori de Lleida, una moció a l'Ajuntament pel proper ple, anar a la Sindicatura de Greuges de Catalunya... ampliar el moviment a altres parts de Catalunya i arribar a fer denúncia, si cal.

Què es demana? Tot el que queda escrit en el compliment de la llei i que queda explicat a l'inici d'aquest article.

També es demana anar a les CAUSES del problema, causes que provoquen l'abandonament i la pèrdua, l'amuntegament d'animals i les cries descontrolades. En aquest sentit Plataforma Animalista Terres de Lleida fa anys que està alertant l'administració.

Parla d'informació a la ciutadania, del compliment de la Llei, de l'educació dels menors... per això es fan xerrades a les escoles des de fa més de set anys. A les xerrades hem constatat que cada cop les famílies tenen menys animals al seu càrrec, ja que la majoria entenen que se n'han de fer responsables a tots els efectes: xip, vacunes, esterilització...i si no poden complir, més val no tenir-ne, però l'amuntegament en protectores i CAAC'S i les cadellades persisteixen, i és que els focus de proliferació descontrolada són els mateixos: granges, masies, tancats, torres...on crien i després es regalen, i anar fent.

Fa temps que venim demanant al Consell comarcal del Segrià que faci campanyes d'esterilització i xipatge a preus econòmics, campanyes especialment adreçades a aquests espais vulnerables, però no ho acaben de veure. No anem bé. Mentrestant el voluntariat es va cremant. En tenim constància concreta. Des de fa tres anys seguits, a la comarca del Segrià, baixa la quantitat de gossos i gos-

ses adoptats des dels Grups Locals i puja l'entrada d'animals al CAAC Segrià d'Alcanó. Això es veia venir. Si falla aquesta vàlvula d'escapament que són els Grups Locals, el CAAC Segrià es convertirà en un CAAC Lleida 2, els quals han de llogar un servei extern de Residència canina **Green House**, que costa a l'Ajuntament de Lleida 4.500€ cada mes; és el cost de 45 gossos acollits al preu de 10 euros diaris, iva inclòs. Volem acabar així? I tot això sense complir amb el que mana la Llei en què molts animals van a parar, com queda dit, a les protectores de Lleida.

I ara toca veure què ha de fer la ciutadania, la qual és la causa de tant animal abandonat i perdut.

- **Ha de posar el xip** (art.15/2008), només un 30% el porten, els gats un 5%. El 50% d'animals que van a parar a les protectores i CAAC'S són perduts, no abandonats. Si portessin xip, això no passaria.

- **Cal esterilitzar** (art. 11.3/2008) quan es fa donació (d'un cadell...) *cal preveure l'esterilització i tenir Registre de Nucli zoològic* (art.44.2.u/2008). «...Si has de fer criar la teva gossa, ni que sigui puntualment...has de donar-te d'alta com a criador...» (art.53/2023). «Els gats de propietari s'han de xipar i esterilitzar abans dels 6 mesos...» (26.i/2023, 39/2023)

Ara falta que aquestes lleis es facin complir. Caldrà parlar amb el Departament corresponent per fer complir la llei, si cal sancionant. És l'únic que entenem. I si no es pensa complir, és molt fàcil, no has de tenir animals de companyia, regala'l a algú que ho faci bé.

Tard o d'hora ens tocarà a tothom passar pel sedàs, si volem ser, com tant gallegem, uns dels pobles capdavaners d'Europa.

PELS FONDALS DEL CLOT DEL DIMONI

NOVEL·LA PER FASCICLES

Num 2

de Jordi Oró Puig

II

SEQUERA I ESPERANÇA

De tornada cap a casa, el Bruno de cal Recader del poble de Gombau del Pla estava preocupat. Havia carregat massa el carro de troncs i soques d'ametller i s'adonava que la mula havia d'estirar molt per pujar la costa de la Coma de la Guineu.

El Bruno havia agafat la mula pel ramal i anava a peu al costat de la bèstia. Era una forma de fer-li costat en els moments difícils. Era el millor que podia fer. Per curar-se en salut havia carregat massa. Feia pocs dies li havien furtat tota la llenya que tenia tancada al clos d'un oncle seu, al costat d'on feien la batuda a l'estiu. Una nit que es va aclofar molt la boira, els lladres van aprofitar per rebentar la porta del tancat i prendre tota la llenya que hi tenia guardada. Això havia fet que el Bruno patís molt. La seva dona, la Ramona, estava embarassada i en pocs dies havia de tenir una criatura. I tot i que ja era ben entrat el febrer i el sol començava a escalfar, l'home no volia que la seva dona i la criatura tinguessin fred, sobretot a les nits.

De camí cap a casa, al costat de la mula, el Bruno pensava en totes les angoixes que havia passat aquell dia fent llenya d'alguns ametllers morts. Era infatigable i no l'espantava treballar: on moria un ametller en plantava dos. I tot i que la finca de la Coma de la Guineu li agradava molt, en aquells dies de finals de febrer no li feia cap gràcia quedar-se a dinar al tros, perquè pensava que en qualsevol moment hauria de córrer per la Ramona.

El trosset del Bruno eren tres bancalets al mig de la coma. En una parada hi tenia trenta olivers plantats. Eren arbres fermes, que donaven molt bons rendiments fent l'oli per casa i, de vegades, fins i tot una mica per vendre. Els altres dos bancals estaven plantats d'ametllers. Si el temps acompanyava i plovia una mica a finals d'estiu treia bona collita d'ametlles. Però la sequera imposava la seva llei inexorable i les collites al final la majoria d'anys eren escarransides, insuficients per viure exclusivament de la mica de terra que tenia.

A la vora de la solana d'aquest tros, el seu padrí hi havia construït una petita cabana de volta, de pedra seca i, encarada cap a migdia, una porta dins d'un arc de mig punt. Al costat de la cabana, el padrí hi havia fet una petita paret que els pagesos anomenaven recer. Quan a l'hivern feia sol, però el vent de serè bufava anguniós, hi seia al costat del seu pare. A recer del fred, sucaven el pa dins la cassola que havia fet el seu pare amb els productes que havia pogut arreplegar.

Una mica més avall del marge i de la cabana el padrí del Bruno hi havia obert una cavitat en un cingle de pedra, a cops de martell i escarpa. I així quan plovia l'aigua baixava per un desnivell de terra, entrava al dipòsit fins que quedava ben ple. Així tenien una bona reserva per abeurar la mula. D'aquest recipient els pagesos en deien anjub. El Bruno havia sentit a dir al seu padrí que si tiraven una serp d'aigua als anjubs, l'aigua no es tornava pudenta. Perquè aquest animals amb els moviments de la cua impediéssin que s'enterbolís. La terra d'aquell tros estava considerada de bona qualitat. Estava situada a prop del despoblat de Matxerri, on hi havia una casa de pedra força gran i una pleta de corders annexa. Aquella zona, els pagesos la solien conèixer com la Vall de Matxerri, però quan la vall entrava al terme de Gom-

bau del Pla el seu nom canviava i es coneixia per la Vall de la Guineu. Aquesta vall seguia el seu curs. Travessava el despoblat de l'Astor, on hi havia una altra pleta, entrava al terme d'Albatàrrec, i moria al Segre, prop d'aquest mateix poble.

El Bruno encara tenia el record de quan era un infant i una tardor per aquesta vall hi va veure baixar aigua durant tres o quatre dies. Es va produir uns grans argalls per tots els bancals de la coma. El seu pare i molts altres pagesos van tenir

molta feina a cobrir les rases que havia fet l'aigua en passar pels seus bancals. Aquella tardor va ser molt plujosa i, segurament, que a la capçalera de la coma encara més. El Bruno ja intuïa que aquelles coses passaven un cop cada molts anys, massa anys, perquè el que dominaven eren els eixuts persistents.

Quan en Bruno va arribar a casa ja era de nit. Va desenganxar el carro. Va tancar la mula a l'estable i li va donar una bona almosta de civada. Va pujar les escales i va entrar a casa. Totes les quimeres li van fugir quan va veure que la Ramona estava bé. La Ramona patia i li va retreure que fes tan tard. El Bruno li va prometre que a partir d'aquell dia, mentre no tinguessin l'infant no marxaria gaire lluny de casa. Amb una rialla a la boca, el Bruno li va dir a la seva dona que no hi havia res que pogués esperar més que la feina.

I com que totes les coses arriben, un dia de primers de març, de bon matí, la Ramona va sentir els dolors que anunciaven que el part era imminent. Cuitacorrents, el Bruno va anar a buscar la comadrona i una tia d'ell per assistir la jove. A les nou del matí recent tocades ja tenien un nou nat. Era el 5 de març de 1830. La Ramona Aguilà i Osta i el Bruno Taijà i Beà estaven més feliços que mai. El nadó era rodanxó i saludable. Ros, tirant a castany. Li van posar Roc, Roc Taijà i Aguilà. Malgrat que el Bruno i la Ramona eren gent modesta, com la majoria de cases de Gombau, el Roc va tenir una infantesa força passadora. Els seus pares eren molt treballadors i els agradava estalviar, perquè el petit no tingués necessitats i mai no patís gana. I és que el Bruno no parava mai. Era inquiet i quan podia anava al jornal. Amb la seva mula esprimatxada, la cridava Catanyeta, al tros de la Vall de la Guineu també conreava un altre tros de cinc jornals a la partida de Montfalcó, a dos quilòmetres en direcció a Lleida. En aquestes terres el Bruno hi alternava ordi i blat i a les espones hi tenia olivers, ametllers i una mica de vinya, però degut a la sequera que predominava les collites eren escasses, tan escasses com les de la Vall de la Guineu.

Els pares del Roc tenien un altre tros de dos jornals de superfície a la partida del Forcat. Era de reg i el Bruno hi cultivava verdures i hortalisses. També hi sembrava alfals i panís per a les bèsties del corral de casa: un porc, quatre gallines, uns quants conills i dues cabres que quan criaven les podien munyir. Dels contraforts de la serra de la Llena hi baixava un rierol. Els pagesos d'aquesta vall hi havia construït peixeres i petites comportes per aprofitar l'aigua i regar la terra. Així aconseguien assegurar i millorar les collites. Les necessitats alimentàries eren inajornables i els eixuts eren sinònim de gana.

Alguns anys, si a la capçalera hi plovia molt, per aquest torrent hi baixava rubina i els prats propers al rierol quedaven anegats d'aigua. Però, de fet, l'aigua sempre era escassa i les conseqüències eren males collites i una misèria persistent, que mai no es podien treure de sobre.

Tot i haver tingut un cert creixement demogràfic i econòmic ja feia un segle, Gombau del Pla era un poble de pagesos que treballaven la terra gairebé per a cobrir les pròpies necessitats, i encara. I és que en aquells temps el poble, com tot el país, vivia una decadència evident, per culpa de tot el seguit de guerres, aldarulls i del bandolerisme conseqüent que des de la Guerra del Francès havien assolat el país.

Eren temps convulsos, complicats, molt difícils. I els que més patien eren els més humils, condemnats a una vida dura i de simple subsistència. Fins que va arribar la Guerra Carlina, la primera, i va omplir el país altra volta de violència i la sang es va vessar altra volta pels camins, pels pobles i per les ciutats de tot el país. Va ser una guerra atroz, plena de crueltat i depredació, d'episodis salvatges i devastadors. El Bruno, que també es guanyava la vida fent de traginer entre Gombau del Pla i Lleida amb tota mena d'encàrrecs, havia d'estar molt a l'aguait pel pas constant de les partides carlines, especialitzades en la lluita de guerrilles, en els segrestos i el saqueig de les poblacions. La plana de Lleida era font d'aprovisionament dels carlins,

que assetjaven i ocupaven els pobles i després els abandonaven a encalç de les tropes liberals. I tot i que havia estat soldat liberal a les Guerres reialistes, tampoc no es refiava gens dels comandaments de l'exèrcit oficial. Els caps liberals requisaven els animals i els carros dels pobres pagesos i també cometien tota mena d'atrocitats contra la població indefensa i, sobretot, contra els carlistes manifestos, les seves famílies i contra tots els sospitosos de ser-ho. El Bruno era un home bregat en la guerra, car durant el temps del servei militar havia combatut a les ordres del general Torrijos quan anaven a l'encalç del les partides del Ramonillo i del Bep de l'Oli i havia viscut les carnisseries de Sant Ramon i de Castellfolit de Riubregós. En aquest darrer poble, amb el Pau, el seu amic de Mollerussa, van ser testimonis com el general Mina va fer assassinar trenta homes indefensos i no content amb això va manar saquejar i destruir la població. Enmig de les runes encara va aixecar un monument on hi deia: "Aquí existió Castell-fullit, pueblos: tomad ejemplo: no abrigueis á los enemigos de la patria". Mai no va poder oblidar aquells maleïts dies de l'octubre de 1822 i els que van seguir en aquella guerra ferotge. No, ell no era un enemic de la pàtria, però tampoc n'era amic. Potser per això va poder sobreviure tots aquells anys d'acarnissament i de bogeria quan feia de soldat per als liberals i ara els set anys de la Primera Guerra Carlina, ell i tota la seva família.

L'any 1834, també en plena guerra carlina, a cal Recader, que així era conegut el "Bruno a Gomabau del Pla", van tenir un altre nadó. Li van posar Josep. Aquest nen no va néixer tan rodanxó com el Roc. Tenia la pell molt més blanca, els cabells molt rossos i els seus ulls van esdevenir d'un blau intens, ja al poc temps de néixer. De sempre va ser un nen esprimatxat i més dèbil que el seu germà.

Sigui com sigui, malgrat les greus dificultats d'aquells anys de guerra, el Bruno va seguir conreant les seves terres i fent algun encàrrec entre la capital i Gombau del Pla i amb la Ramona van poder fer créixer el Roc i el Josep, que ja era prou en aquells temps.

CRÒNIQUES DEL C. F. ARTESA DE LLEIDA

TEMPORADA 2023/2024

Eudald Pijuan Mor

Fotos: CF Artesa de Lleida

CE Júpter 2 – CF Artesa de Lleida 1

(25-02-2024)

**UN GOL ALS ÚLTIMS INSTANTS CONDEMNA
L'ARTESA AL CAMP DEL JÚPTER**

L'inici del partit, tot i ser de tempteig, va certificar als artesencs que el Júpter sortiria a per la victòria i amb la idea de dominar el partit. En aquests minuts es va veure un Júpter millor, però sense gaudir de grans ocasions. Per la seva banda, un Artesa correcte amb un ordre clar en defensa mantenia ben viu el partit. Malgrat la igualtat, al minut 26, un servei de banda a favor de l'Artesa en zona defensiva (on es va intentar treure la pilota jugant) va acabar amb la possessió pels locals que, aprofitant un error de marcatge, van treure ràpidament de banda i van posar l'1 a 0 al marcador. Amb aquest gol el Júpter va seguir atacant, però el Pau va estar encertat per evitar les ocasions. Finalment, a les acaballes de la 1a part, una jugada en transició va acabar amb un clar penal a favor de l'Artesa que transformava Gerard Tió amb la seva calma habitual.

Amb l'1 a 1 al marcador l'Artesa va sortir millor a la 2a part, amb més control de pilota, però sense cap gran ocasió. En aquestes, el Júpter va reaccionar i, un cop més, Pau Bosch es convertia en peça clau per a mantenir l'empat. Amb els locals endollats, l'Artesa va tornar a reaccionar i va gaudir d'alguna ocasió clara per posar-se pel davant, però no es van materialitzar. De fet, una d'aquestes errades va suposar un ràpid contraatac on, després d'agafar l'equip artesenc fora de lloc, el Júpter aconseguia fer un bon gol al 87. D'aquí fins al final l'Artesa ho va intentar, amb més cor que cap, però no va poder sumar cap punt.

CF Artesa de Lleida 1 – CF Pirenaica 1

(03-03-2024)

**UN GOL A L'ÚLTIM MINUT ALLARGA LA MALA
RATXA DE L'ARTESA**

Els 90 minuts van estar condicionats per la presència d'un fort vent que va fer que fos un enfrontament no gaire vistós per l'espectador. A la 1ª part, l'Artesa es va trobar amb el vent en contra i va decantar-se per fer un partit pràctic. Es va cedir la possessió de la pilota a l'equip visitant, que carregava la pilota a l'àrea, mentre l'Artesa contrarestava amb una defensa ordenada, sent forts al darrere i sortint ràpid en contraatac. De fet, en una d'aquestes ràpides transicions, s'arribava a línia de fons i una passada enrere era rematada per Manel Grau per a fer pujar l'1 a 0 al marcador (minut 14). La resta de 1ª part va ser de joc al mig del camp amb una Pirinaica més ofensiva i un Artesa més defensiu.

En la 2ª part aquesta tònica en el joc va continuar. L'Artesa es va sentir molt còmode durant tot el partit tot cedint la iniciativa del joc als visitants, ja que la Pirinaica en cap moment va assetjar de forma continuada la porteria artesenca. Tot i el bon plantejament, l'Artesa es va veure afectat pel cansament físic dels seus jugadors, que va començar a aparèixer i a la banqueta hi havia poques opcions de recanvi. Malauradament, ja a l'últim minut de partit, una jugada per banda de la Pirinaica acabava amb una passada enrere que, després d'uns quants rebots, acabava entrant al fons de xarxa. Empat a 1 i final.

FC Sant Cugat 2 – CF Artesa de Lleida 0

(09-03-2024)

**LES ÀREES DICTEN SENTÈNCIA EN CONTRA DE
L'ARTESA A SANT CUGAT**

Just en el primer minut de partit es va començar a veure que l'Artesa ho tindria ben difícil per treure res positiu a Sant Cugat ja que, després d'un malentès en defensa, la pilota va quedar morta dins de l'àrea i un jugador local ho aprofitava per col·locar el seu xut a l'escaire i posar, d'aquesta manera, l'1 a 0 al marcador. Tot i aquest cop dur inicial, es pot afirmar que els locals van fer poca cosa més en atacar en els primers

Fotografia: @ingridseguraphotos

45 minuts mentre l'Artesa va ser el dominador de la possessió i del joc. Malauradament, tot i portar el pes del partit, les idees dels jugadors artesencs s'apagaven en arribar a l'àrea rival i l'equip no era capaç de generar grans ocasions ni xutar a porteria de forma clara.

Ja a la segona part, quan el partit semblava que seguiria la mateixa dinàmica, va arribar una altra jugada aïllada local, en què la defensa artesenca no va estar prou contundent i que acabava amb una gran definició per posar el 2 a 0 al marcador. A partir d'aquí, entre el resultat clarament en contra i les baixes de l'equip, l'Artesa no va saber ser més incisiu ni van trobar solucions en les zones d'atac per a ser més resolutius. En definitiva, el resultat de 2 a 0 pels locals es va mantenir fins al xiulet final.

CF Artesa de Lleida 0 - CCD Turó de la Peira 1 (17-03-2024)

LA MALA DINÀMICA FA SUMAR UNA NOVA DERROTA A L'ARTESA

L'enfrontament venia condicionat per diversos factors externs, però els dos equips sabien el que es trobarien al camp ja que arribaven amb urgències a la classificació, i això es va fer notar durant tot el partit. L'Artesa va sortir amb la idea clara de proposar més joc que el rival i crear les màximes opcions d'atac possible però, al minut 24, un excés de confiança en defensa va provocar una errada que els jugadors del Turó Peira van saber aprofitar. Amb el marcador a favor, els visitants van plantejar un joc defensiu en què l'objectiu era mantenir la victòria per la mínima. Amb l'Artesa intentant trobar el seu ritme es va arribar al descans.

Ja a la segona part el partit va tenir un guió clar. Un Artesa atacant de forma permanent, a vegades inclús amb massa precipitació, i un Turó Peira extremadament defensiu i amb un joc molt rocós, on buscava aturar el ritme del joc en tot moment. En aquestes, els protagonistes dels segons 45 minuts van ser les aturades i els xiulets de l'àrbitre. Tot i això, l'Artesa trobava escletxes a la defensa rival i aconseguia crear ocasions clares de gol. De fet, en una d'aquestes, un defensa visitant va treure la pilota just damunt de la ratlla de gol. Malauradament, tot i els esforços fins l'últim instant, la pilota no va voler entrar a la porteria rival i el Turó Peira es va emportar la victòria per 0 a 1.

CE Alguaire 1 - CF Artesa de Lleida 0 (24-03-2024)

EL C. F. ARTESA NO AIXECA EL CAP

En l'inici de l'enfrontament, l'Alguaire va ser l'equip que va sortir en tromba al camp i, durant els 10 primer minuts, va gaudir d'ocasions clares de gol per avançar-se al marcador. Per sort, no van materialitzar cap oportunitat i l'Artesa ràpidament va reaccionar i va entrar en el partit. De fet, a partir del minut 10, l'Artesa va ser el clar dominador del joc en tots els aspectes. Tenia la possessió de la pilota, atacava amb les idees clares i generava ocasions de perill. Malauradament, com en la majoria dels últims partits, no aconseguia marcar gol de cap manera. Així s'arribava al 0 a 0 del descans.

La segona part va seguir el mateix guió, encara amb més crueltat per l'Artesa. Entre les diverses ocasions que els artesencs van crear s'han de destacar un parell de pals. En aquestes, amb l'equip abocat en atac, un altre cop va ser una jugada aïllada la que va condemnar l'equip. Després d'un córner a favor, l'Alguaire va sortir al contraatac, la jugada no va ser tallada en falta quan tocava i, finalment, els locals aconseguien el seu gol. Era el minut 83. Després del cop, l'Artesa ho va intentar d'una manera més desordenada, amb més cor que cap, però la sort no va aparèixer per enlloc. 1 a 0 i derrota final.

CF Artesa de Lleida 1 – CE Artesa de Segre 0

(07-04-2024)

VICTÒRIA A L'ÚLTIM SOSPIR PER AGAFAR AIRE I SORTIR DEL DESCENS

L'inici del matx va deixar clares les idees que els 2 entrenadors volien plasmar al terreny de joc: els locals assumien la possessió de la pilota per intentar crear ocasions de perill (i estar més a prop d'emportar-se els 3 punts) mentre els visitants, més prudents, plantejaven una línia defensiva sòlida sabent que l'equip necessitat era l'Artesa de Lleida. Amb aquesta premissa, la primera part va estar marcada per les aturades constants en el joc i per la tensió que es respirava en l'ambient. Amb tot, s'arribava amb el 0 a 0 al descans.

En començar la segona part els visitants van fer un petit pas endavant, amb algunes aproximacions de perill a l'àrea artesenca fruit d'accions de pilota aturada. Tot i això, els locals han tornat a agafar ràpidament les regnes del partit i tornaven a ser l'equip més insistent en atac, aprofitant també una expulsió per doble groga visitant. Malauradament, els minuts anaven passant i, tot i gaudir d'alguna clara ocasió, el gol no arribava. Per sort, al minut 87, una gran centrada lateral era rematada de forma impecable per Manel Lozano que s'estrenava com a goleador aquesta temporada. Amb el gol, l'Artesa va recular i els visitants van gaudir d'una clara ocasió per empatar, que va ser refusada de forma brillant just a la línia de gol. Amb tot, 1 a 0 i final.

UE Castellar 2 – CF Artesa de Lleida 1

(13-04-2024)

DERROTA ALS ÚLTIMS INSTANTS EN UN BON PARTIT

El desenvolupament del partit va ser diferent als darrers enfrontaments ja que l'Artesa es va trobar, en comparació als equips defensius de les últimes jornades, un Castellar que també es troba còmode amb la possessió de la pilota, al qual li agrada desplegar un bon joc i que no refusa ser el dominador del partit. Amb aquesta premissa, els primers 20 minuts van ser d'igualtat i amb els 2 equips volent el control del joc. Malauradament, tot i la igualtat, els locals es van avançar al marcador a la mitja hora de joc. Des d'aquest moment fins al descans el partit va ser obert i ambdós equips van gaudir d'ocasions, sent més clares les dels locals. Tot i això, l'1 a 0 es va mantenir fins a la fi dels primers 45 minuts.

Fotografia: @ingridseguraphotos

Ja a la 2a part els artesencs van entrar al terreny de joc amb més intensitat, la qual cosa es va fer notar. Aquesta empenta positiva va provocar que al 65 Sergi Reluy, que acabava d'entrar des de la banqueta, posés les taules al marcador amb un bon xut creuat des de dins l'àrea. A partir del gol artesenc el partit va tornar a igualar-se, amb una lleugera superioritat local degut que les seves ocasions de gol eren un pèl més clares. Finalment, al minut 88 i tot i la bona defensa artesenca, el Castellar s'emportava el partit amb un autèntic golàs del seu lateral. 2 a 1 i final.

CF Artesa de Lleida 4 – FC Joanenc 0

(21-04-2024)

GOLEJADA CLAU A CASA EN LA LLUITA PER LA PERMANÈNCIA

El partit va començar amb un Joanenc dominador en el joc i que va gaudir d'ocasions clares de gol per avançar-se al marcador, les quals van ser salvades per una gran actuació de Pau Bosch. Després d'aquests primers 20 minuts de domini visitant, l'Artesa va reaccionar; va començar a ser el dominador de la

pilota i les primeres ocasions van anar arribant. Però, no va ser fins a l'últim quart d'hora de la 1a part que la intensitat va ser major i, després d'un córner al minut 36, el refús va caure a les botes de Sergi Reluy que va introduir l'esfèric al fons de la xarxa. 1 a 0 i descans.

Després de la mitja part, tot i un intent inicial del Joanenc de reaccionar, l'Artesa va ampliar distàncies en la primera ocasió d'aquesta segona part de la mà de Joel Farré i, al minut 48, ja es veia amb la distància de 2 gols al marcador. Amb el 2 a 0 el Joanenc va anar a l'atac per necessitat, però amb més desordre i desesperació que cap altra cosa. Els minuts anaven

passant i l'Artesa esperava sentenciar el partit en algun contraatac. I així va ser, ja que a partir del minut 85 van arribar els 2 gols definitius del partit obra de Marc Rubió i Anthony que van servir per coronar una gran actuació coral de tot l'equip. 4 a 0 i a mirar cap amunt.

CLASSIFICACIÓ

		Punts	J.	G.	E.	P.	F.	C.	
1		San Mauro	61	26	19	4	3	56	19
2		Martinec	53	26	15	8	3	44	21
3		San Juan At. M.	51	26	15	6	5	53	33
4		Pirineu	45	26	12	9	5	30	19
5		Júpiter	43	26	13	4	9	34	29
6		Castellar	39	26	12	3	11	47	41
7		Borges Blanques	38	26	11	5	10	41	37
8		Sant Cugat	36	26	10	6	10	41	31
9		Artesa de Segre	32	26	10	2	14	21	41
10		Artesa Lleida	31	26	7	10	9	29	28
11		Turó Peira	30	26	7	9	10	24	41
12		Igualada	29	26	6	11	9	34	31
13		Unificació	28	26	8	4	14	31	42
14		Joanenc	26	26	7	5	14	35	49
15		Tàrraga	20	26	5	5	16	23	46
16		Alguairó CE	15	26	4	3	19	16	51

ENTRETENIMENTS

SOPA DE LLETRES

Miquel À. Navarro

Busqueu 11 sinònims de la paraula "por".

M	I	T	R	A	I	B	O	F	A
A	O	H	A	X	N	R	A	C	Ç
N	I	N	P	V	O	S	U	O	N
A	Z	H	O	R	X	R	I	Z	A
D	O	I	R	F	A	E	P	A	I
R	Z	E	P	A	O	R	I	C	F
A	T	Z	E	V	L	B	A	I	L
S	O	P	E	N	E	N	I	N	A
A	L	I	L	L	O	H	Z	A	M
B	E	S	P	A	N	T	I	P	A

SUDOKU

Lluís Gil

	2				4	3		6
9		5	3	8			7	
3		4				2		
	4	6		3				7
	3		6		5	8		4
		7						
7		2	8	5	6			
6		3	4			5	9	2

PROBLEMA D'ESCACS

Abert Batiste

En una situació límit, juguen les negres i guanyen la partida en quatre moviments.

ENIGMA

Ens sabríeu dir el nom d'aquest estri i per a què s'usava?

Solució de l'enigma del número anterior:

Eren mesures d'espardenyer. Utilitzades pels espardenyers per prendre les mides dels peus i de les espardenyes.

MOTS ENCREUATS

Miquel A. Navarro

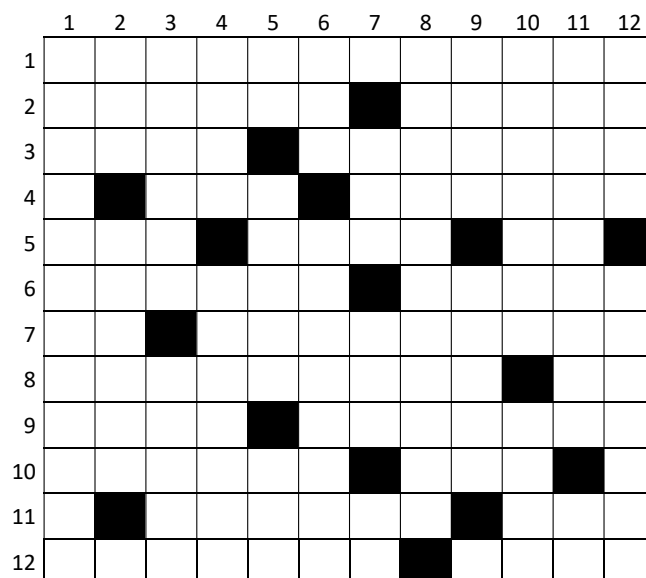
Solucions a la pàgina 39

HORITZONTALS

1. Execució amb fusells. 2. Torreta per a un sentinella. Dir-se, anomenar-se. 3. El Pau li canta a l'home estàtic. Faré malbé. 4. Vocal. Preposició. Que conté urani. 5. Al revés, òrgan olfactiu. Anivello, igualo. Erbi. 6. Germà molt unit a l'altre. Oferta molt barata. 7. Dos romans. Relatiu a les lluites d'atletes. 8. D'una manera vàcua. Pronom musical. 9. El seu arc té molts colors. Avivarem, excitarem. 10. Rígid, tibet. Lletra grega. La primera. 11. La mateixa. Avorrit, pesat. Migjorn. 12. Amiga de la pràctica. Volcà sicilià.

VERTICALS

1. Violència, virulència. 2. Teixit de seda anarquista. Ajudaré. Vocal. 3. Relativa a la ciutat. Cinyell, cinturó. 4. Antic nom de Tailàndia. Màuser, fusell. 5. Pronom. Baralla, batussa. Fixa el dia. 6. Bastó, cap per avall. Asòmat, immaterial. 7. Cinquanta. La seva mare és la causa, la raó. No brut. Orgull Animal. 8. Qualitats d'androgín. 9. Del nord d'Àfrica (femení). element químic radioactiu. Vocal. 10. Alt, elevat. Rastellera. 11. Deixaren el seu país cap per avall. Adjectiu numeral. 12. Descàrrega, tir. Elevada, alta.

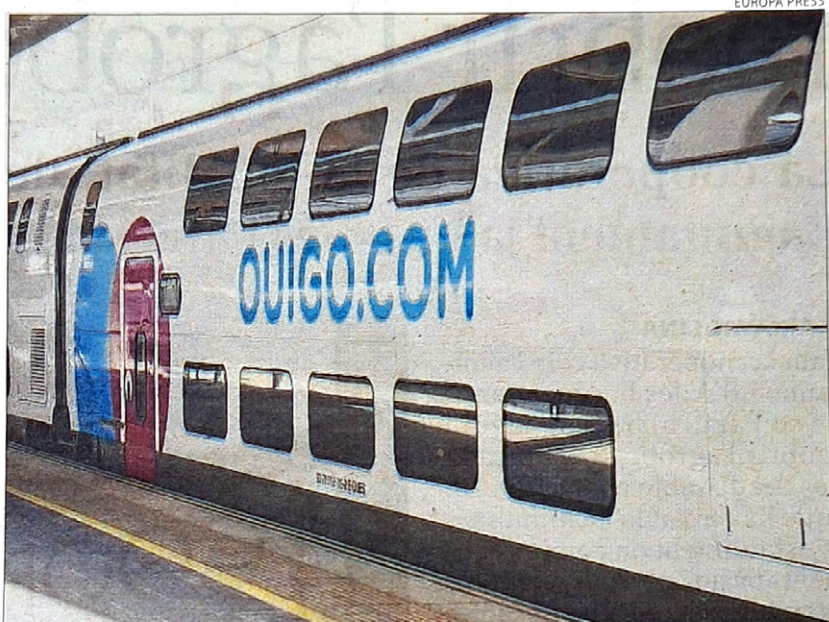
Diari Segre, dijous 28-03-2024

Aturat un tren a Artesa al xocar contra un senglar

Un comboi d'alta velocitat que viatjava de Madrid a Barcelona || Els 435 passatgers arriben a destinació amb 5 hores de retard

L. GARCÍA / M. CABELLO

ARTESA DE LLEIDA | Un tren d'Ouigo que circulava per la línia de l'AVE de Madrid a Barcelona va xocar dimarts a la nit contra un senglar i va quedar aturat durant diverses hores a l'altura d'Artesa de Lleida. Va partir de Madrid i portava 435 passatgers, que van resultar il·lesos i van haver de ser traslladats a un altre comboi, la qual cosa va provocar un retard de cinc hores. L'aparatós incident es va produir cap a les 23.00 hores, quan el tren d'alta velocitat va atropellar un senglar que havia irromput a la via, malgrat comptar amb tanques als dos costats. L'impacte va obligar a parar el comboi i la companyia privada va haver de contractar un altre tren per traslladar els viatgers. Segons Ouigo, "es van iniciar els protocols de transbord a un tren de rescat amb què es va continuar el trajecte normal" fins a l'estació de Barcelona-Sants, a la qual va arribar cap a les 04.30 hores. En el transbord van participar tècnics d'aquesta empresa d'alta velocitat, així com els Mossos d'Esquadra, els Bombers de la Generalitat i personal de seguretat. Encara que l'incident es va produir per motius aliens a la companyia, van assegurar que "es reemborsarà el 100% del preu del bitllet als passatgers, que tindran a la seua dis-

EUROPA PRESS

Imatge d'arxiu d'un comboi de l'empresa Ouigo.

FAUNA SALVATGE

El tren va atropellar un senglar que havia irromput a la via, malgrat haver-hi tanques als dos costats

posició com més aviat millor. A més, s'ha habilitat una compensació addicional del 100% del bitllet, ateses les circumstàncies dels inconvenients i la nocturnitat de l'incident". Segons ha pogut saber aquest diari, Adif està prenent mesures per reforçar la tanca de les vies i treballa amb els Agents

Rurals per evitar que fauna salvatge irrompi a les vies.

El setembre del 2022 es va produir un incident molt similar. Un tren de la mateixa companyia va xocar contra un senglar i va quedar aturat més de quatre hores en el tram entre Vallmanya (Alcarràs) i Vallobar. En aquella ocasió, el tren va sortir de Barcelona cap a les 20.38 i traslladava 900 passatgers amb destinació a Madrid. Els tècnics van aconseguir reparar parcialment el sistema de frens i el tren va poder arribar a l'estació de Saragossa. Des d'allà, un altre tren els va traslladar a Madrid.

TELÈFONS I HORARIS D'INTERÈS

Ajuntament973 16 71 62
 Assistent social dimecres alterns973 16 71 62
 Correus 9h a 10h de dilluns a divendres
 Farmàcia973 16 72 04
 Veterinari de la Protectora Local:
 Emma Solé618 90 95 12

Clínica Ica Natura (Pardinyes)973 22 82 22
 Clínica Riu Ebre (Cap Pont)973 21 65 49
 Consultori mèdic local.....973 16 72 91
 Metge urgències Dies feiners 15h a 8h i els festius
 tot el dia973 14 20 29 / 973 14 20 33
 Museu973 16 71 62 (Ajuntament, hores convingudes)

SOLUCIONS ALS ENTRETENIMENTS

ESCACS

Solució:

1. ...; Tg1+	Si...
2. Rxg1, Axb2+	3. Cxh2; Dg2++
Si...	
3. Rf2; Dg2+	Si...
4. Re1; De2++	4. R1, Dg2++

MOTS ENCREUATS

HORITZONTALS

1. AFUSELLAMENT. 2. GARITA. NÒMER. 3. RIBA. PODRIRÉ. 4. E. AMB. URANAT. 5. NAS. RASO. ER. 6. SIAMÈS. GANGA. 7. ID. AGONÍSTIC. 8. VACUAMENT. MI. 9. IRIS. ATIAREM. 10. TENSAT. ETA. A. 11. A. TEDIÓS. SUD. 12. TEÒRICA. ETNA.

VERTICALS

1. AGRESSIVITAT. 2. FAI. AIDARÉ. E. 3. URBANA. CINTO. 4. SIAM. MÀUSSER. 5. ET. BREGA. ADÍ. 6. PAL. ASOMÀTIC. 7. L. OUS. NET. OA. 8. ANDROGÍNIES. 9. MORA. ÀSTAT. E. 10. EMINENT. RAST. 11. EMIGRAREN. UN. 12. TRET. ACIMADA.

SUDOKU

1	2	8	7	9	4	3	5	6
9	6	5	3	8	2	4	7	1
3	7	4	5	6	1	2	8	9
5	4	6	1	3	8	9	2	7
2	3	9	6	7	5	8	1	4
8	1	7	2	4	9	6	3	5
7	9	2	8	5	6	1	4	3
4	5	1	9	2	3	7	6	8
6	8	3	4	1	7	5	9	2

SOPA DE LLETRES

MONOFÒBIA. PÀNIC. PAOR. BASARDA. TERROR. MALFIANÇA. ÀNSIA. CURA. ESPANT. ZEL. FÒBIA.

IMATGES D'AHIR

4 de juliol de 1969

Aperitiu del dia de la inauguració de la oficina de la Caixa de Catalunya al carrer de la Carretera de Lleida.

Fotografia: Fons Porta. Arxiu Fotogràfic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

Jocs familiars a l'escola

10h Non Stop Superbé

Manteniment del recinte de les piscines

Parada de llibres de Sant Jordi

IMATGES D'ACTUALITAT

Bateig dels capgrossos de l'escola

Setmana de la dona

ACTIVITATS DE LA FEMOSA

Representació d' Els Llops

Presentació del llibre de Vicenç Villatoro